

De propagandagehalte van de verkiezingen

door Wilfried DEWACHTER,

Lector aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

De ontwerpers van de propagandakampagnes van de politieke partijen, zoeken, volgens de engelse psefoloog Richard Rose, steun voor een globaal beeld van hun partij in het kiezerskorps.

« Support is sought for a *gestalt*, a configuration of characteristics arising from the past history, present policies and leadership, organizational structure and electoral following of a party » (1).

Dit citaat geeft een mooie omschrijving van wat hierbij gesteld wordt de functie van de propaganda in het globale verkiezingsproces te zijn.

Het produkt van de kampagneontwerpers is in een dubbel opzicht belangrijk in het globale verkiezingsproces. De propaganda *vertaalt* op de eerste plaats de verkiezingsgestalte. De verkiezingsgestalte is de resultante in één periode van op elkaar inspelende of tegengestelde structuren en posities, rolvervullingen en activiteiten, kortom van sociaal funktioneren van partijen, kandidaten, pers, regering, publieke opinie. De verkiezingsgestalte is het beslag van het optreden van de sociale entiteiten die aan de verkiezingskompetitie deelnemen. Deze verkiezingsgestalte wordt opzettelijk en uitdrukkelijk naar de staatsburgers toe vertaald door de ontwerpers van de verkiezingskampagne. Vertaling kan evenwel verwringingen en ombuigingen bevatten, soms zelfs weglatingen meebrengen. Ze dient daarom als dusdanig onderzocht.

Geeft de propaganda een bepaald beeld van de verkiezingsgestalte, zij kan misschien ook een bepaalde invloed hebben op de keuzegeleding. Uiteindelijk is het voor het begrijpen van de verkiezingen als proces van machtsverwerving belangrijk te weten of dit beeld van de verkiezingsgestalte bij de kiezers enige betekenis heeft en in hoever, desgevallend in welke mate en in welke richting er invloed is. De beïnvloeding van het

(1) ROSE R., *Influencing Voters. A Study of Campaign Rationality*. Londen, 1967, blz. 28.

kiezerskorps in zijn electorale beslissing is mogelijk de tweede functie van de propaganda (2).

In deze bijdrage wordt uitsluitend aandacht besteed aan de eerste functie van de propaganda. Onderzocht zal worden hoe de propaganda de verkiezingen van 31 maart 1968 eigenlijk aan de staatsburgers heeft voorgesteld. Op te merken valt evenwel dat binnen de werkverdeling door de samenstellers van dit nummer vastgelegd, alles wat betrekking heeft op pers, radio en televisie in een andere bijdrage wordt onderzocht. Gezien de eerder beperkte omvang van de uitdrukkelijke propaganda in deze media lijkt ons dit geen al te grote hinder om de preciese aard van de «vertaling» van de verkiezingsgestalte door de propaganda vast te stellen.

I. DE STAND VAN DE PUBLIEKE OPINIE TIJDENS DE REGERING VANDEN BOEYNANTS-DE CLERCQ

De eigenheid van de verkiezingsgestalte van 1968 kan het best in het licht gesteld worden door een vlug overzicht te bieden van de publieke opinie tijdens de voorgaande legislatuur (3).

Volop in de regeringskrisis van februari 1966, na de val van de regering Harmel en een half jaar later toen de regering Vanden Boeynants reeds volop gestart was, werd door het Instituut de Sociologie van de Vrije Universiteit te Brussel een opiniepeiling gehouden omtrent het belang dat het kiezerskorps hechtte aan de verschillende hangende problemen en strijdpunten. De voornaamste gegevens zijn weergegeven in onderhavige tabel I: *Vermeldingsrekwentie van problemen en strijdpunten volgens onderzoeken van het Instituut de Sociologie* (4).

(2) De algemene theorie over de parlementsverkiezingen in België hebben wij uitvoerig uiteengezet in: DEWACHTER W., *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverruwing in het belgisch politiek bestel*. Antwerpen, 1967, 392 blz.

(3) Het is hier niet de plaats om in te gaan op het begrip publieke opinie, noch om uit te wijden over de relatie tussen de meting van de opinies en de publieke opinie. Hier wordt, wel beseffend welke grote tekorten er kunnen zijn in de relatie tussen enquêtepeilingen en publieke opinie (in zijn ware betekenis), die schaarse elementen gebruikt die voorradig zijn, om aldus toch enige omschrijving van de toestand te hebben.

(4) De tabel werd in vertaling overgenomen uit een artikel van A. Doucy in: *Le Monde* van 17 februari 1967. (Zie: *Feiten en meningen*, 1967, nr 1-2, blz. 47.) De enquête van februari 1966 (steekproef N = 500) is omstandig beschreven in: DELRUELLE N., COENEN J., MAIGRAY D., *Les problèmes qui préoccupent les Belges*, in: *Revue de l'Institut de Sociologie*, 1966, nr 2, blz. 291-341. De cijfergegevens van bijgaande tabel I werden met deze bron gecontroleerd. Het onderzoek van november werd niet gepubliceerd.

Het is duidelijk dat volgens deze resultaten zowel in februari als in november 1966 sociaal-ekonomische problemen als prijsstijgingen, pensioenen, belastingsverhogingen meer belangstelling schenen te wekken dan wel de taalproblemen (5). Op te merken valt dat in februari 1966 ook het statuut van de geneesheren en de inrichting van de ZIV een grotere vermeldingsfrequentie hadden dan de taalproblemen. Van februari op november 1966 steeg blijkbaar de belangrijkheidsgraad van de taalproblemen, wijl deze betreffende het gezondheidsbestel in aandacht verminderden.

TABEL I

**Vermeldingsfrequentie van problemen en strijdpunten
volgens onderzoeken van het Instituut de Sociologie**

Problemen of strijdpunten	Februari 1966	November 1966	Vershil
Prijsstijging	73	59	— 14
Pensioenen	49	56	+ 7
Stijging der belastingen	57	47	— 10
Taalproblemen	33	42	+ 9
Statuut van de geneesheren	49	39	— 10
Staat van het wegnnet	23	32	+ 9
Organisatie ZIV	45	32	— 13
Sluiting van bedrijven	25	29	+ 4
Verkeer	22	29	+ 7
Bijdragen voor de sociale zekerheid	22	18	— 4
Demokratisering van het onderwijs	13	16	+ 3*
Luchtbevoedeling	11	15	+ 4
Lawaai	8	15	+ 7
Banditisme	12	13	+ 1**
Europese eenmaking	9	12	+ 3
Grondwetsherziening	5	5	—
Statuut van de incivieken	7	4	— 3

* De 12,5 van februari 1966 werd door ons afgerond tot 13.

** Het verschil volgens onze bron bedroeg 2.

Ongeveer een jaar later, september 1967 wordt een nieuw onderzoek doorgevoerd (N = 500) dat ook toelaat een idee te vormen van de belangrijke strijdpunten en problemen op dat ogenblik. Dit onderzoek is geen vervolgonderzoek op de enquêtes van het Instituut de Sociologie, het werd onafhankelijk ervan geconcipieerd en uitgevoerd. Vandaar dat de vergelijkbaarheid niet perfect is. Zie *tabel II: Belangrijkheid van problemen en strijdpunten in het september 1967 onderzoek (5 bis)*.

(5) Onderzoekstechnisch moet hierbij opgemerkt worden dat de taalproblemen in globo voorgelegd worden (behoudens dan het probleem van de grondwetsherziening en het statuut van de incivieken) en dat levensduurte en organisatie van de geneeskunde met verschillende items aanwezig zijn, wat mogelijk een verband kan gehad hebben met de vermeldingsfrequentie.

(5bis) Onderzoek van het Studiecentrum voor toegepaste sociologie.

TABEL II

Belangrijkheid van problemen en strijdpunten in het september 1967 onderzoek

Problemen of strijdpunten	Gewogen belangrijkeitsgraad (max. 500 - min. 100)
Pensioenregeling	431
Verkeersveiligheid	424
Werk in eigen streek	416
Ekonomische ontwikkeling	414
Doktersproblemen en ZIV	411
Prijsstijgingen	407
Sluiting van bedrijven	397
Stijging der belastingen	396
Eenheid van België	372
Efficiëntie van de openbare diensten	367
Probleem van de buitenhuis werkende vrouw	326
Begrotingsevenwicht	312
Taalverhoudingen in Brussel	307
Europese eenmaking	296
Veiligheid van Belgen in Kongo	288
Herziening van het Schoolpakt	285
Universitaire expansie	284
Federalisme	246
Modernisering van het leger	189

Ook op dat ogenblik staan de economisch-sociale problemen nog ver boven de taal- en gemeenschapsproblemen. Federalisme wordt bepaald zeer laag in belangrijkheid geplaatst op dat ogenblik.

De partijkeuze zou op dat ogenblik als volgt zijn :

TABEL III

De partijkeuze in september 1967

Partij	September 1967 %	31 maart 1968 %
BSP	20	23
CVP	32	27
Volksunie	6	8
PVV	15	18
KPB	3	3
FDf/RW	2	5
Andere lijsten	—	—
Blanco-ongeldig	8	16
Geen antwoord	15	

Een paar maanden later publiceert *Het Laatste Nieuws* het resultaat van een opiniepeiling naar de partijkeuze doorgevoerd in december 1967.

Hier worden volgende resultaten bekomen :

TABEL IV
De partijkeuze in december 1967

Partij	December 1967 %	31 maart 1968 %
BSP	23	23
CVP	28	27
Volksunie	8	8
PVV	19	18
Andere partijen (o.a. KPB - FDF/RW)	8	3
		5
Blanco of onbeslist	14	
Keuzeverzeking		16

Als men de uitslag van 31 maart 1968 berekent, niet ten aanzien van het totaal aantal geldige stemmen, maar ten aanzien van het totaal aantal kiesgerechtigden, waarmee de enquête van *Het Laatste Nieuws* ook moest werken (of zou moeten gewerkt hebben) dan stelt men vast dat de uitslag van 31 maart 1968 zeer gelijklopend is met de opiniepeiling van december 1967; alleen hebben CVP en PVV elk één procent kiezers verloren ten voordele van de keuzeverzeking. Hiermede is niet gezegd, laat staan aangetoond, dat de uitslag van de verkiezingen reeds vast lag in december 1967. Ten eerste moet men de peiling van december 1967 haar rechten van waarschijnlijkheid en foutmarge toekennen (6). Verder is er wetenschappelijk te weinig informatie en kennis over de stabiliteit en de wisselvalligheid van het belgisch kiezerskorps. En tenslotte zou men, om de stelling te verdedigen dat de uitslag van 31 maart 1968 zo goed als reeds bereikt werd in december 1967, minstens moeten beschikken over peilingen: één tussen 15 januari en 6 februari 1968 en één begin maart. Het zelfde opiniepeilingsinstituut (INRA) heeft in februari-maart een nieuwe meting doorgevoerd. Deze meting bevestigt in grote lijnen de reeds in december verworven cijfers. Evenwel heeft de CVP in die periode nog een teruggang van ongeveer 3 % gekend; teruggang die zeer matig ten voordele van PVV en Volksunie uitvalt. Het FDF boekt in die periode een vooruitgang van 2,5 % wat het boven zijn uiteindelijk verkiezingsresultaat bracht (6 bis). Alhoewel deze cijfers nog gehypotekeerd zijn door vragen naar hun validiteit, brengen zij alleszins een

(6) Daar zeer weinig onderzoekstechnische gegevens (omvang steekproef, aard van steekproeftrekking, behandeling van de uitvallers en derg.) verstrekt worden, is het onmogelijk voor deze enquête meer preciese gegevens over waarschijnlijkheidsgraad en foutmarge mede te delen.

(6bis) GIJS B., Verkiezingen 1968. In *Kultuurleven*, 1968, nr 8, blz. 564.

belangrijke hypothese aan betreffende het effect van de propaganda en de verkiezingsgestalte in zijn geheel ten opzichte van het keuzegedrag.

Zo is de stand van de publieke opinie op het ogenblik dat de propaganda invloed wil uitoefenen op het kiezerskorps. Dit artikel wil nagaan met welke elementen uit die publieke opinie rekening werd gehouden, welke strijdpunten men uitgebouwd heeft, hoe men de partijen voorgesteld heeft in dat medium met zijn typische mogelijkheden en beperkingen dat de propaganda is. De gegevens waarin die propaganda op gang diende te komen zijn hierbij toch ook niet helemaal zonder belang. Het onverwachte uitbreken van parlementsverkiezingen heeft de propaganda-instanties van alle partijen verrast, zelfs deze van de oppositiepartijen. Pas een maand na de interpellatie Verroken van 7 februari 1968, duikt op 6 maart 1968 het eerste verkiezingspamflet de brievenbussen binnen.

De Volksunie is met haar pamflet « Vlaamse macht, Vlaamse welvaart » vrij algemeen een dag vroeger dan de postinwerpsels van de andere partijen. Een paar dagen later verschijnen affiches van de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang, van de Belgische Socialistische Partij, van de Volksunie en het Front Démocratique des bruxellois Francophone. Ook al moet nog een tijd lang op de affiches van de Christelijke Volkspartij gewacht worden, vanaf de tweede week van maart komt volop de propagandalawine los.

Veel voorspel aan de propagandakampagne van maart 1968 is er niet geweest. Het FDF had in Brussel wel het door de Vlamingen als zeer hatelijk ervaren : « Brussel Vlaams (in gotische letters) — jamais » een tijdlang uitgehangen. De Volksunie had een kleine affiche over de Europese zon die over Brussel hoofdstad met gelijke taalberechtiging zou schijnen. In november 1967 komt de BSP op vrij grote schaal uit met de « Rekening PVV/CVP + taksen, + taksen. Nieuwe lasten/duurder leven ».

Deze affiches in 10 m² en 1 m² zijn op heel wat plaatsen blijven hangen tot de campagne van maart. Ten andere zijn de socialisten in verschillende federaties, bij gebrek aan nieuwe affiches, de campagne maar ingegaan met een hernieuwd uitplakken van deze rekeningaffiche. Ook nog affiches van 1965 worden in het begin van maart uitgeplakt. Dit gebruik van de stocks is geen verschijnsel dat tot de BSP beperkt bleef, ook andere partijen hebben hieraan meegedaan. Zelfs een voorraad affiches « Leuven, Brussel, Vlaams Brabant. Het gaat ons allen aan » van de 5 november-betoging (1967) te Antwerpen worden in afwachting weer op de straat gebracht. Dit aanspreken van de oude voorraden wijst dan nog maar eens op de verrassing en het plotse van deze verkiezingen. Als de propaganda op gang komt hangen ook nog affiches uit van de Vietnambetoging van 2 maart 1968. Een paar dagen later reeds zullen

de ontwerpers van de propaganda der politieke partijen aan de vertaling van de verkiezingsgestalte begonnen zijn, en de partijen, de strijdpunten, hun programma's en oplossing in de zeer eigen taal en vormgeving van propaganda en publiciteit aan de man pogen te brengen.

II. HET PARTIJBEELD

De *Christelijke Volkspartij*, na de moeilijkheden met de PSC door sommigen wel eens de Christelijke Vlaamse Partij geheten, stelt zich in de verkiezingskampagne voor als de partij van de realisatie, als de regeringspartij :

- *De CVP doet het. Uw stem regeert (7).*
- *Het regeringsbeleid van morgen kan uw beleid zijn. Laat uw stem regeren (8).*
- *Veroordeel uw stem niet tot de oppositie. Een oppositiepartij roept, stelt vragen, formuleert klachten, zegt altijd « neen ». Het is haar taak. Maar zij doet niets. Zij neemt geen verantwoordelijkheid. Zij regeert niet. Laat uw stem regeren ! Kies een regeringspartij. Die zegt niet wat anderen moeten doen maar die zelf doet wat U haar hebt opgedragen. Uw stem is een regering waard. Geef uw stem een taak, een inhoud, een programma ! De CVP is een regeringspartij. Een partij met een realistisch programma (8).*
- *Het land moet worden geregeerd en de politieke partijen moeten, nu meer dan ooit, worden beoordeeld in functie van hun bekwaamheid om het bestuur van het land in handen te nemen (...). Welke regering, tenzij een regering onder leiding van de CVP, zou bekwaam zijn werkelijk te doen, te verwezenlijken hetgeen aan onze doelstellingen beantwoordt ? (9).*

Aansluitend bij deze regeringsoptie met realisatieoogmerken hecht de CVP in haar nationale propaganda, tamelijk veel aandacht aan haar programma (de helft van de nationale trakt) :

- *Stop dit programma in uw stem !*

(7) Verkiezingsaffiche 20 m2.

(8) Nationaal verkiezingsblad.

(9) Brief van de nationale voorzitter.

De topics van dit programma zijn :

- *Voor onze jeugd.*
- *Voor onze gezinnen.*
- *Voor onze bejaarden : de vrucht van hun hard werken.*
- *Voor onze gehandicapten.*
- *Voorrang aan de minstbedeelden.*
- *Ziekteverzekering en ziektebeveiliging.*
- *Voor de middenstand.*
- *Voor arbeiders en bedienden.*
- *Voor land-en tuinbouw.*
- *Voor economische expansie.*
- *Voor een modern land.*
- *Voor de vrije universiteiten.*
- *Een verjongd België in een vernieuwd Europa (10).*

De *Volksunie* stelt zich aan de kiezers voor als de partij van het toekomstig alternatief. De *Volksunie* groeit meer en meer uit tot een grote partij, een partij die morgen mee zal beslissen.

- *Maak van de Volksunie een grote partij (11).*
- *In 1961 had de Volksunie 150.000 kiezers. In 1965 werden er dat 362.000. En nu, in 1968 ? Een heel groot eind boven het half miljoen ! Drie maanden geleden stelde « Het Laatste Nieuws » een onderzoek in naar de politieke overtuiging van Vlamingen en Walen. Daaruit bleek dat de Volksunie toen reeds sterker was dan de PVV in Vlaanderen. Iedere voorspelling is moeilijk, maar wij durven met de hand op het hart zeggen dat de Volksunie uit de komende verkiezingen zal komen als een heel grote partij. Een partij die de macht zal hebben mee de gang van zaken te bepalen.*
- *Morgen een grote partij (12).*

De *Volksunie* beklemtoont ook sterk haar typisch eigen principe van partijvorming : het volksnationalisme, en zet zich in die optiek af tegen de andere partijen. Zij stelt de identifikatie van de vlaamse opgang in macht en welvaart, met de opgang van de *Volksunie*. Bij deze identifikatie sluit nauw aan de betrouwbaarheid in Vlaams opzicht. Tegenover haar volledige betrouwbaarheid zet de *Volksunie* de « zoveelste kapitulatie van

(10) Nationaal verkiezingsblad.

(11) Eerste nationaal verkiezingsblad : Vlaamse macht, Vlaamse welvaart.

(12) Partijprogramma : Naar Vlaamse macht door Vlaamse welvaart, blz. 32.

de kleurpartijen » af. In deze lijn is de slogan : « PVV-Pest voor Vlaanderen » wel bijzonder sprekend en blijkbaar ook inslaand geweest (13).

- *De Volksunie is een vlaams-nationale partij. Dit betekent dat zij radikaal en kompromisloos politiek zelfbestuur voor Vlaanderen opeist. Een gezonde gemeenschap heeft inderdaad een gemeenschapsbewustzijn nodig : het is de drijvende kracht van een natie. Het volksnationalisme van de Volksunie bestaat erin dat zij van dit vlaams gemeenschapsbewustzijn de ziel, de geest wil maken van de nieuwe gemeenschap en de nieuwe staat (14).*
- *De Volksunie als de enige Vlaamse onafhankelijke, jonge partij, die met een ondubbelzinnig programma en met ongebonden handen de strijd durft aangaan tegen de traditionele partijen en de gevestigde machten (15).*
- *Zij (de Volksunie) is anders dan de anderen, omdat zij de enige echte onafhankelijke partij is : vrij tegenover kapitalistische belangen, vrij tegenover de mutualiteiten, de sindikaten, de kerk en het hof (16).*
- *In drie jaar tijds zijn de drie groten allemaal aan het bewind geweest : eerst de BSP met de CVP, later de CVP met de PVV. De voorbije drie jaar hebben ons de verloochening gebracht van alle kiesbeloften. Zwartberg, Burcht, Eysden, ABR en Vivario zijn namen die niemand heeft vergeten (16).*
- *De CVP kapitulatie begon al te Brussel (17).*
- *Maak van de Volksunie een Vlaamse macht die de toekomst zal bepalen : alleen de Volksunie biedt U de waarborg niet te zullen kapituleren na de verkiezingen, U niet te zullen verraden, U niet te zullen ontgoochelen (18).*

Aansluitend bij deze politiek van het toekomstig alternatief heeft de Volksunie vrij sterk haar programma beklemtoond en bekend gemaakt. In een 10 m² affiche heeft zij een aantrekkelijk en concreet beeld opgehangen van het federalisme in een handdruk met als begeleidende

(13) Het vaderschap van deze slogan wordt betwist : de partij of studenten van het KVHV eisen dit op. Dit gebeurt wel meer voor geslaagde slogans. Richard Rose ontdekte bij zijn onderzoek naar de engelse campagnevoerders 4 personen die stelden de slogan van de campagne van de Konservatieven in 1959 : « Life's Better with The Conservatives » uitgedacht te hebben. ROSE R., a.w., blz. 7.

(14) Partijprogramma : Naar Vlaamse macht door Vlaamse welvaart, blz. 32.

(15) Nationaal verkiezingsblad : Leuven Vlaams.

(16) Eerste nationaal verkiezingsblad : Vlaamse macht, Vlaamse welvaart.

(17) Nationaal verkiezingsblad : Leuven Vlaams.

(18) Partijprogramma, a.w., blz. 32.

tekst : « klare afspraken, goede bureu ». Deze affiche is zeker in zover origineel dat zij zich niet in de klassieke, zwaar op de handse polemieken omtrent eenheid, federalisme en separatisme inschakelt, maar er helemaal buiten staat. Verder heeft de partij in een reeks kleine affiches voornamelijk haar sociaal economisch programma beklemtoond. Ook haar programmabrochure werd ruim verspreid, en in gerichte propaganda verspreide men eveneens het « Sociaal-economisch ontwikkelingsplan voor Vlaanderen 1966-1976 » (19). De benadrukking van het sociaal-economisch programma niet ten nadele van, maar naast het typisch Vlaamse programma is een campagnezet op de weg naar de « morgen medebeslissende partij ».

Het partijbeeld dat de *Partij voor Vrijheid en Vooruitgang* in deze campagne heeft opgehangen kan samengevat worden in twee van haar afficheslogans : « Zij breken af. Wij bouwen op ! » en « Mon parti ? C'est mon pays ». Voor de PVV is de uittredende regering Vanden Boeynants-De Clercq een zeer goede regering waarvan de PVV een hechte steunpilaar is geweest. Het extremisme en de verdeeldheid hebben deze regering voortijdig ten val gebracht. En dan is in de andere partijen het extremisme tot de verdeeldheid geaccellereerd. De PVV zet zich af in de campagne met een omgekeerd procédé : de andere partijen zeer sterk negatief belichten. Wijl de partij nog wel even beklemtoont wat zij in 1965 sterk naar voor bracht : haar anti-collectivisme en haar ideologisch pluralisme, stelt zij zich nu met overrompelende hoeveelheid voor als de identiteit van het schone, welvarende België. Alleen de PVV is het behoud van het land.

- *Indrukwekkende balans van 22 maand PVV bewind. Er kwam verandering* (20).
- *De uittredende regering genoot de algemene sympathie. De openbare mening was tevreden over haar beleid en haar val werd algemeen betreurd. Iedereen besepte immers dat zich een grondige wijziging had voorgedaan in het regeringsbeleid. Het zal zeker niemand ontgaan zijn, dat de PVV het nieuwe element vormde van deze regering. De PVV stuurde aan op financiële gezondmaking, op begrotingsevenwicht, op besparingen en grondige hervormingen. Het regeringswerk was ook gekenmerkt door zeer belangrijke sociale verwezenlijkingen* (21).
- *Une politique franchement progressiste* (22).

(19) Sociaal-economische werkgroep van de Volksunie : Sociaal-economisch ontwikkelingsplan voor Vlaanderen, 1966-1976. Velzeke, 1967, 109 blz+1 kaart.

(20) PVV-Flitsen, 1968, nr 4, blz. 3.

(21) PVV-Flitsen, 1968, nr 6, blz. 1.

(22) Nationale verkiezingskrant, franstalige uitgave.

- *Op het huidige ogenblik is nog slechts alleen de PVV een nationale partij in de ware zin van het woord. De BSP lukt er niet meer in een nationaal congres in te richten. De Vlaamse socialisten congresseerden in Klemskerke, de Waalse in Verviers. Tot heden is de BSP er nog niet in gelukt een nieuw «compromis van de socialisten» op te stellen om Vlamingen, Brusselaars en Walen akkoord te stellen.*

Thans beweren de socialisten wel dat zij tot een dergelijk akkoord zouden zijn geraakt. Maar de feiten bewijzen het omgekeerde. Verleden week, wanneer de grondwetsberziening besproken werd in de bevoegde commissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, voerden Waalse en Vlaamse socialisten een open oorlog. Indien van die vermeende eenheid nog een andere logenstraffing moet worden gegeven, spreekt het resultaat van de poll van de Brusselse BSP-federatie voor zichzelf. Alle Vlaamse kandidaten werden gewipt. En tenslotte mogen wij niet uit het oog verliezen dat het ABVV thans op federalistische leest wordt geschoeid. Dit betekent dat in de schoot van de socialistische vakbeweging de dialoog zelfs niet meer mogelijk is en men zich overlevert aan het wederzijds wantrouwen. In de schoot van de CVP is de toestand nog veel erger. Niemand kan vandaag met enige zekerheid zeggen waar deze partij aan toe is.

Wij weten dat er een Vlaamse vleugel is met een eigen programma en er ook een Waalse vleugel is met een eigen programma. Daarnaast treedt Minister Vanden Boeynants op met een eigen lijst, waarvan het paradoxaal kenmerk wel is dat de franstalig en nederlandstalige kandidaten een ander programma verdedigen en tenslotte is er ook nog een PSC-lijst in Brussel (23).

Antwoordend op de *Pest voor Vlaanderen*, zal de PVV zeer sterk tegen de Volksunie schrijven, en in het natuurlijk verlengde hiervan naar de strijdpunten toe zeer scherp van leer trekken tegen het federalisme.

- (O. Vanaudenhove): *«Ik heb geschreven en ik herhaal dat de VU een drukkingsgroep is en niets meer dan dat. Zij zal nooit de kans krijgen regeringsverantwoordelijkheid te dragen en zij is zich daarvan bewust. Er is dan ook geen enkele rem voor haar demagogie, haar ophitsings- en haar haatcampagnes, haar overdreven en ziekelijk nationalisme, dat zelfs een racistische inslag vertoont. Maar met dit alles richt zij het land ten gronde, omdat in de CVP en*

(23) PVV-Flitsen, 1968, nr 4, blz 1.

in de BSP onvoldoende klare geesten aanwezig zijn om zich te verzetten tegen deze politiek van onverdraagzaamheid, opbod en extremisme.

De VU heeft geen economisch, financieel of sociaal programma. Op al deze terreinen heeft zij slechts vage begrippen van wat zij eigenlijk wil. Haar gans programma kunnen wij samenvatten in het begrip: federalisme (24).

— *Leuven: waarschuwing tegen federalisme (25).*

— *Een eensgezinde PVV verzet zich tegen deze dreiging, ter verdediging van de eenheid der belgen en van het land.*

Zij heeft herhaalde malen bewezen dat alleen de goede wil en het wederzijds begrip tot de oplossing van de delicaatste problemen leiden.

Zo zijn Vlaamse, Waalse en Brusselse PVV-ers, door hun standpunten te vergelijken, erin geslaagd het pact van Luik op te stellen dat een globale oplossing is voor onze communautaire problemen. Allen hebben de verbintenis aangegaan het te eerbiedigen en het te verdedigen.

In deze moeilijke omstandigheden stelt de PVV zich resoluut in dienst van het land. Zij is overtuigd van de noodwendigheid een einde te stellen aan onze verdeeldheid om te vermijden dat de huidige twisten steeds opnieuw heropflakkeren; zij wil dat de communautaire vraagstukken gezamenlijk en in blok worden behandeld: de taalproblemen en de institutionele vraagstukken moeten tot formules leiden die meer macht en meer initiatief aan de provincies toekennen.

De PVV weet dat het land genoeg heeft van het extremisme.

De PVV weet dat de grote meerderheid der Belgen eist dat ons land zijn weg voortzet in kalmte en sereniteit.

De PVV, enige partij die werkelijk één is, gelooft dat het tijd is dat de « gematigden » begrijpen dat het uur van hun opstand gekomen is (26).

— *Op 31 maart moet gij stemmen voor of tegen België. Ik betwijfel geen ogenblik, dat de overdonderende meerderheid van onze landgenoten zich zal uitspreken voor de eenheid. Daarom is het succes*

(24) PVV-Flitsen, 1968, nr 5, blz 1.

(25) PVV-Flitsen, 1968, nr 4, blz. 2.

(26) Nationale verkiezingkrant.

van de PVV onvermijdelijk, want voor de PVV stemmen is voor België stemmen. Voor eendracht, stemt België onder nummer 8 (27).

— *België kan alleen gered worden door een verpletterende zege van de PVV (28).*

— *Waarde landgenoten, U hebt geen keuze (29).*

Meer dan welke partij ook wordt de PVV gepersonifieerd in de persoon van haar voorzitter : O. Vanaudenhove. Vele artikels en brieven door hem ondertekend ; in alle trakts foto's van de voorzitter, verschillende affiches, biografie, enz.

— *Omer Vanaudenhove helder licht aan het politieke firmament (30).*

De *Belgische Socialistische Partij* presenteert zich in een tweeluik : enerzijds de mislukking van de regering Vanden Boeynants-De Clercq en anderzijds het socialistisch programma voor werk en welvaart. De BSP vervult hier de opdracht van een oppositiepartij die een regeringsalternatief op zak heeft. Dit alternatief is traditioneel : volle tewerkstelling, meer geleide economie, welvaart ook voor de arbeidende klasse. Haar partijaard, zowel het partijbindingsprincipe als haar sociale groeperingskarakter brengt de BSP zo goed als niet naar voor.

— *De bluffers van de « nieuwe stijl » hebben de problemen die zich in dit land stellen laten rotten (31).*

— *De CVP-PVV regering was een mislukking. Oordeel zelf : economische crisis — Steeds verdere fabriekssluitingen — 200.000 werklozen — Duizenden jongeren zonder werk — Enorme stijging van de prijzen — Verhoging van de belastingen : 10 miljard nieuwe belastingen en taksen — De sociale vooruitgang werd gestopt — De taalproblemen kregen geen oplossing. Dat was nieuwe stijl... (32).*

— *Bestaanszekerheid, toekomst, geluk. Stem socialist (33).*

— *De socialisten willen de volledige tewerkstelling verzekeren. De socialisten willen een economisch plan dat het recht op arbeid verzekert, dat de voortdurende toeneming van de welvaart en het geluk van alle inwoners waarborgt.*

(27) PVV-Fliitsen, 1968, nr 6, blz. 1.

(28) Nationale verkiezingskrant, hoofdtitel.

(29) Nationaal verkiezingsblad : Dit land van ons.

(30) PVV-Fliitsen, 1968, nr 6 : een artikel blz. 2.

(31) Nationale verkiezingskrant : Nieuwe tijden, nieuwe oplossingen.

(32) Nationale trakt : De Belgische Socialistische Partij stelt haar oplossingen voor.

(33) Verkiezingsaffiche.

Op te merken valt dat de BSP zich een jong voorkomen wil geven. Haar trakts hebben hoofdzakelijk, haast uitsluitend jongeren als illustraties. Een slogan van 1965 werd nogmaals opmerkelijk sterk gebruikt : « Nieuwe tijden, nieuwe oplossingen ». En in de nationale trakt is een ganse pagina gewijd aan het programma voor de kinderen, de jeugd, de jonge gezinnen, de vrouw, de familie.

— *Wij willen levensvreugde en broederlijkheid. Wij stellen aan de jeugd een wereld voor, waar men in vrede kan leven (34).*

De *Parti Social Chrétien* geeft in haar propaganda van zichzelf het beeld enerzijds van een vesting van de politieke ontwerpen van franstaligen en anderzijds van een veilige weg naar de realisatie.

— *Pourquoi le PSC tient tête ? (...) Il (PSC) avait fait beaucoup de concessions aux Flamands dans les années récentes. Il avait cru pouvoir y consentir pour réaliser un accord durable entre nos communautés. Mais il a constaté que certains considèrent toute concession comme un recul et y trouvent un motif de revendications nouvelles. Aussi, le PSC a dit non à l'escalade. Le seul de tous les partis nationaux, il refuse de jouer un jeu de dupes. Le seul des partis nationaux, il a décidé de se présenter à l'électeur dans des conditions telles que celui-ci ait l'occasion de dire clairement ce qu'il veut (35).*

— *Seul le PSC tient tête (36).*

— *La poussée de cette nation flamande, supérieure en nombre, en cohésion, oblige tous les Wallons, tous les francophones de ce pays à se serrer les coudes, à faire front, à tenir tête. Il faut dire clairement et fermement « stop » à l'escalade flamande (37).*

— *Feu vert à une re-Belgique, ma patrie.*

Feu vert à la Wallonie, ma patrie.

Feu vert à l'Europe, ma patrie (38).

In haar verkiezingstrakts belicht de PSC overvloedig haar programma en beleidsoptie.

(34) Nationale verkiezingskrant.

(35) *Rencontres*, 1968, maart. Speciale verkiezingsuitgave. Tekst uit : *Le mot du Président*.

(36) *Affiche*.

(37) *Démocratie*. Special elections, blz. 1 (uit artikel van V. Michel).

(38) Nationaal verkiezingsblad.

Alhoewel de *Kommunistische Partij van België (strekking Moskou)* tamelijk verschillende propaganda in Vlaanderen, in Wallonië en in Brussel verspreidt, toch kan men als algemeen geldend stellen dat zij haar politiek van 1965, verder zet. « De KPB (...) ook al blijft zij totaal antikapitalistisch, verleent zichzelf door de beklemtoning van haar binnen-debelgische-werkelijkheid- realiseerbaar programma meer *burgerzin* en verwerft hierdoor meer *burgerrecht*. Een waarachtig links alternatief » (39).

- *Le gouvernement PSC-PLP ? Un gouvernement du chômage, de la vie chère, de la régression sociale. Il a mal gouverné ! Non, vraiment, ce type de gouvernement c'est le chaos. Qu'il ne revienne plus* (40).
- *Voor de overwinning der krachten die streven naar ware oplossingen van orde en democratie. Geef uw stem aan hen die ze goed zullen gebruiken (...) Denk na over onze voorstellen (...) Voor verdere vereniging van de krachten van de arbeid (...) Tegen de sluiting van uw bedrijf* (41).
- *Qu'en pensez-vous, camarades socialistes ? (...) Comment pouvez-vous stimuler les forces de gauche qui grandissent, mais trop lentement encore, dans le PSB ? Réfléchissez bien : le vote que vous exprimerez le 31 mars aura des conséquences directes pour l'avenir immédiat des luttes ouvrières. Et songez à ceci : une victoire communiste le 31 mars, c'est la garantie la plus sûre que le mouvement ouvrier affrontera les batailles sociales qui viennent avec l'énergie, le sens politique et l'esprit unitaire qu'exige la situation* (42).
- *Soutenir activement la FGTB* (42).

De partijen die door de KPB vooral worden aangevallen zijn de PVV en de Volksunie.

- *Le PLP offre un « colonel » — met erbij behorend een scherpe karikatuur van O. Vanaudenhove —* (43).
- *De Volksunie onderscheidt zich voor de bizonderste zaken helemaal niet van de andere reaktionaire partijen : ook zij verdedigt de kapitalistische belangen van sommige vlaamse financiële groepen, die*

(39) Karakterisering volgens het vorig onderzoek. Zie : DEWACHTER W., *De propaganda vertaalt de verkiezingstalpe van 23 mei 1965*, in : *Res Publica*, 1966, nr 1, blz. 116.

(40) Waals verkiezingsblad.

(41) Vlaams verkiezingsblad .

(42) Waals verkiezingsblad.

(43) Waals verkiezingsblad.

trouwens verstrengeld zijn met de « franstalige » geldmachten. Ze valt de rechten van de vakbonden aan, voert een bestendige betze tegen het Waalse volk, en is nauw verbonden met de fascistische Vlaamse Militanten Orde (44).

Het *Rassemblement Wallon* propageert zich niet als een nieuwe partij maar als een bundeling van alle krachten tegen het vlaams-nationalistisch offensief en om de waalse stem en de waalse volkswil eindelijk tot uiting te brengen.

— *31 mars = référendum. Cette fois-ci nous voterons Wallons pour une Wallonie responsable. Responsable de son destin dans une Belgique unie. Responsable de sa prospérité (...). Disposant elle-même de ses propres ressources la Wallonie serait plus riche (...). Voter (Rassemblement Wallon) c'est sortir la Wallonie de sa coquille et faire entendre sa voix en Belgique (...).*

Wallons, attention ! Le 31 mars ce sera le raz du marée nationaliste flamand. La Flandre va voter flamand et ses élus de demain se montreront bien plus dominateurs que leurs prédécesseurs. La seule façon de réagir, c'est de voter wallon (...).

Qui sommes-nous ? Un nouveau parti ? Non . Un rassemblement de wallons de toutes tendances : catholiques, socialistes, libéraux, solidement unis autour d'objectifs bien précis (...).

Pour la (Wallonie) relancer sur la voie de l'expansion, du bien-être social, de l'épanouissement culturel et humain, le peuple Wallon doit tourner le dos aux anciens partis et se braquer résolument vers les forces vives de la Wallonie (45).

Het *Front Démocratique des Bruxellois Francophones* stelt zich tegenover de vlaamse machtswellust en het vlaamse machtsmisbruik als een originele partij die de enige ware dam is, om Brussel brussels te laten zijn. Niet gebonden aan een vlaamse vleugel, bewust van de waarden die zij verdedigen wilt, bundeling van alle goede krachten niet in een klassieke partij, maar in een beweging die ook al wordt ze « kleine partij » geheten wel heel wat gerealiseerd heeft.

— *La dictature flamingante se précise (46).*

— *En bref, ils (les francophones) veulent supprimer toutes les aberrations qui n'existent qu'en vertu des tracasseries, des prétentions et de la basse jalousie d'une faction flamande (47).*

(44) Vlaams verkiezingsblad.

(45) Algemeen verkiezingsblad.

(46) FDF-Contact, 1968, maart, blz. 8.

(47) FDF-Contact, 1968, Spécial 2, blz. 2.

- *La querelle n'est évidemment pas exclusivement linguistique et culturelle ; elle prend ses racines — croyons nous — dans un enrichissement inespéré des Flandres et la soif de puissance qui lui est consécutive. C'est un phénomène bien connu qui a laissé des traces dans l'histoire (48).*
- *Depuis une dizaine d'années, sous l'aiguillon de la Volksunie, les trois partis traditionnels rivalisent dans une politique d'abandon (49).*
- *Vous ne pouvez faire confiance aux partis traditionnels. Parce que les trois partis traditionnels ont tous un électorat flamand plus large que l'électorat francophone (50).*
- *Bruxellois, attention ! Le Compromis de Liège est le cheval de Troie du PLP. Le Compromis de Liège est un tissu de formules vagues et de promesses hypocrites (51).*
- *Les Electeurs numéro 1 ne croient pas à l'intégrité du PLP dont plusieurs dirigeants sont membres du Vlaams Liberaal Verbond. Ils n'acceptent pas les jérémiades du PSC disloqué. Ils n'entendent plus les appels socialistes à l'unité (52).*
- *Face à la communauté flamande puissamment organisée et qui ne cesse de donner des preuves de sa volonté de domination, les Bruxellois sont décidés à se serrer les coudes autour du FDF qui, de plus en plus, apparaît comme un comité de vigilance et de salut public. Les francophones veulent un parti dynamique, bruxellois à cent pour cent, qui soit capable de défendre les libertés fondamentales avec intransigeance, et qui n'ait pas à devoir rendre compte à une aile flamande ! (53).*
- *Personne n'appartient au FDF, même ses membres les plus agissants. C'est le FDF qui appartient à la communauté francophone de Bruxelles et à ses sympathisants (...). Le sympathisant FDF vient de tous les horizons politiques, culturels, sociaux et confessionnels (54).*
- *Les électeurs FDF sont des Francophones épris de liberté, fiers de la langue qu'ils parlent et la culture qu'ils ont reçue. Ils sont*

(48) FDF-Contact, 1968, Spécial, blz. 3.

(49) Verkiezingsblad Pourquoi le FDF.

(50) FDF-Contact, 1968, maart, blz. 2.

(51) FDF-Contact, 1968, maart, blz. 5.

(52) Verkiezingsblad. Le FDF officiellement déclaré, no 1.

(53) Verkiezingsblad Pourquoi le FDF.

(54) FDF-Contact, 1968, Spécial, blz. 2.

conscients de l'importance et de la destinée de Bruxelles et de sa périphérie. Ils sont chatouilleux sur le prestige de leur pays à l'étranger et connaissent le rôle que la Région bruxelloise est appelée à jouer dans l'expansion de la Belgique et de l'Economie européenne (55).

- *Le FDF a réussi, le 23 mai 1965, une percée à laquelle peu avaient voulu croire jusqu'alors. On entendait dire auparavant des gens de bonne foi : voter pour ce nouveau « petit parti », c'est perdre sa voix. L'expérience a montré que la voix francophone s'est fait entendre au Parlement, ou au conseil provincial et même dans plusieurs conseils communaux grâce à ce petit parti, qui arrivait à parler plus haut que tous les autres réunis. Et c'est pourquoi, en moins de trois ans, ce nouveau parti a cessé d'être un petit parti. Il a réussi cette gageure d'unir toutes les bonnes volontés (56).*
- *Rien n'arrêtera le FDF parce que le pays tout entier, et par voie de conséquence, l'Europe, ne peuvent progresser qu'en raison de la réussite des Francophones (57).*

III. DE STRIJDpunTEN IN DE KAMPAGNE

A. Leuven.

De regering Vanden Boeynants-De Clercq is gevallen over het vraagstuk van de lokalisatie van de franstalige afdeling van de Katholieke Universiteit te Leuven. Dienvolgens is het probleem Leuven kronologisch het eerste strijdpunten van de verkiezingen geworden. Dit strijdpunt is omstandig uitgebouwd door de verkiezingspropaganda.

De kampioen van Leuven-Frans is de *PSC francophone de Bruxelles*. In haar pamflet aan deze kwestie gewijd heet het onder meer.

- *Nous sauverons Louvain, université du monde.
Détruite en 1940, nous l'avons reconstruite. Nous ne la laisserons pas détruire à nouveau.
Ne touchez pas aux 23.000 étudiants de Louvain.*

(55) Verkiezingspropaganda in : Belgique no 1, 22 maart 1968, blz. 13.

(56) Verkiezingsblad, Pourquoi le FDF.

(57) Verkiezingspropaganda in : Belgique no 1, 22 maart 1968, blz. 13. Zie ook de affiches.

*Oui ! Le CVP veut réduire notre Université chrétienne universelle au rôle de médiocre petite faculté régionale !
Louvain déchiré = 30 milliards. Qui payera ..? Vous. Le PSC francophone de Bruxelles dit non ! (58).*

De CVP van haar kant beklemtoont :

— *Inplanting van Leuven-Frans in het gelijkstalige kultuurgebied (59).*

Of zoals in het postinwerpsel van de CVP jongeren :

— *De CVP heeft de regering doen vallen en aan geen nieuwe regering willen deelnemen omdat zij geen duimbreed wil afwijken van haar standpunt over Leuven : de Franse afdeling van de universiteit van Leuven moet ingeplant worden in het gelijknamig kultuurgebied en ingeschakeld in de kulturele infrastructuur van de Waalse volks-gemeenschap : de universiteit in dienst van het volk (60).*

De BSP speelt weinig op de kwestie Leuven. Een enkele keer vindt men :

— *Leuven. De man van de voorkant heeft een dringende behoefte aan de slaken van een kreet : skrunsk ! eens iets anders dan Leuven Vlaams en overheveling. Dit betekent echter niet dat deze van geen tel meer zijn. Als je rekest op de vier, dan wordt leuven frans overgeheveld : maar niet ten nadele van de rijksuniversiteiten, onder staatskontrolle en in het raam van de ekspansie en de demokratisering van het onderwijs (61).*

Als de BSP verder nog op de kwestie Leuven-Frans terug komt dan is het om met de wanordelijkheden en beroering er rond het « ramp »-achtige van de CVP-PVV regering in het licht te stellen.

— *De bluffers van de « nieuwe stijl » hebben de problemen die zich in dit land stellen laten rotten. De gevolgen van hun gebrek aan moed kon men onder meer te Leuven zien... (62).*

Ook de arrondissementele federatie Leuven van de BSP spint dit thema niet omstandig uit. Als de federatie het doet, pakt zij ook het niet rechtstreeks aan.

(58) Eerste verkiezingsblad : Louvain.

(59) Nationaal verkiezingsblad.

(60) CVP-Jongeren trakt : Een sprong naar jong, blz. 3.

(61) Vlaamse verkiezingstrakt Skrunsk.

(62) Nationale verkiezingskrant : Nieuwe tijden, nieuwe oplossingen.

- *Zie naar de (PVV) kandidaten in het arrondissement Leuven. Niet alleen hebben zij hun eigen franskiljons, die liefst geen Nederlands spreken of Vlaamsonkundig zijn. Denk maar aan Kronacker die eindelijk weg is, aan Sprockeels, aan Rolin-Jacquemijns. Maar bovendien hebben zij opgeraapt al wat in de rangen van de CVP Vlaamsbatend was : Simonart, Guns, Roberti de Wingbe.*

De inzet van de verkiezingsstrijd. Gaarne mobiliseert de PVV de ziekelijke harstochten rond de Leuvense universiteit. Het vraagstuk Leuven moet en zal worden opgelost in het geheel van de universitaire expansie en de democratisering van het hoger onderwijs (63).

Het Vlaamse standpunt wordt op zijn scherpst vertolkt door de Volksunie :

- *Leuvens Vlaams.*

Zes jaar geleden, in 1962, stonden wij nog gans alleen om in het parlement de overheveling van Leuven-Frans te eisen. Enkele weken geleden is een regering gevallen, niet door de wil van de vlaamse CVP zoals men U wil wijsmaken. Maar omdat gans het vlaamse volk en vooral gans de vlaamse jeugd de overheveling geëist heeft, er voor betoogd heeft en er voor gestreden. Het vlaamse volk heeft de Volksunie gelijk gegeven. Leuven Vlaams is op korte tijd een zinnebeeld geworden, een test voor de positie van de Vlamingen in België (63 bis).

De propaganda van de PVV over Leuven lijkt soms een tussenstandpunt, soms een onthouding en soms een pleidooi voor de bestaande situatie.

- *De PVV verklaart plechtig : Leuven zal nooit het Dien-Bien-Phu van de Nationale eenheid worden, maar wel van het federalisme (64)*
- *Over de toekomst van één der grootste intellectuele centra van het land, mag onder druk van wanorde, van passionele ontlandigen, en op grond van voorbijgestreefde nationalistische gevoelens niet worden beslist (65).*
- *De universiteit is voor het gewest Leuven een fantastische bron van welvaart en economische vooruitgang (...). De overheveling is een verlies van 300 miljoen per jaar voor gans het gewest (66).*

(63) Arrondissementele trakt : De Volkswil, blz. 1.

(63bis) Nationaal verkiezingsblad : Leuven Vlaams.

(64) Pocketboek : PVV-Perspektief, omslag, blz. 4.

(65) Pocketboek : PVV-Perspektief, blz. 49.

(66) G. Sprockeels op PVV meeting te Leuven van 28 maart 1968.

- *Louvain doit au même titre que les autres universités, ni plus ni moins sortir renforcée de la législature prochaine (67).*
- *Louvain est un problème de financement en premier lieu (...). Puis ce sont les évêques de Belgique et non pas M. Verroken qui doivent décider. Et s'ils ne peuvent pas se mettre d'accord : alors c'est la décision de 1966 qui reste (68).*
- *Celui qui criera « Walen buiten », c'est de mon parti qu'il sera expulsé (69).*

PVV Kandidaten voor het arrondissement Leuven als G. Sprockeels, P. Simonart en ook wel Mevrouw Guns en Roberti de Winghe, alhoewel minder, zullen ook de steun krijgen van bepaalde drukkingsgroeperingen als het Groupement pour la liberté linguistique (als dusdanig kandidaat bij de provincieraadsverkiezingen), de Vereniging voor Demokratische Verstandhouding en onrechtstreeks ook van de ACAPSUL (70). De houding van de PVV ten aanzien van het probleem Leuven wordt er meer « Leuven-Frans te Leuven » door gekleurd.

- *In haar overgrote meerderheid, blijft de openbare mening gehecht aan de Belgische natie ; zij is besloten « Belgisch » te stemmen. Wij bezweren ze dus werkelijk « Belgisch » te kiezen door haar stemmen uit te brengen op de lijsten waarvan de kandidaten openlijk weigeren de Leuvense Universiteit het voorwerp van een politieke intrigue te laten worden en zich verzetten tegen de verdrijving van haar franstalige afdeling uit Leuven (71).*

B. Brussel.

Is het verkiezingsgebeuren met Leuven begonnen, zeer vlug hebben de franstalige politici uit diverse partijen gezorgd dat gans de « contentieux linguistique et communautaire » te berde kwam. Hoofdbrok hierin is het statuut van Brussel.

De brusselse oplossing wordt op de eerste plaats gepropageerd door het FDF. Meer sprekend dan vele teksten is de kaart van Brussel en omgeving die door het FDF is opgesteld en waar naast de 19 gemeenten van

(67) P. Simonart op PVV meeting te Leuven van 28 maart 1968.

(68) O. Vanaudenhove op PVV meeting te Leuven van 28 maart 1968. Zie ook Pocketboek : PVV-Perspektief, blz. 49-50.

(69) O. Vanaudenhove op PVV meeting te Leuven van 28 maart 1968.

(70) Verschillende trakts.

(71) ACAPSUL. Non Evertetur, 1968, nr 4, blz. 1.

Brussel-Hoofdstad, ook de 6 Randgemeenten, en bovendien 23 vlaamse (met speciale aanduiding van 3 gehuchten) en 3 waalse gemeenten zijn opgenomen. Dit is « la zone numéro 1 » (72). Maar ook hun teksten spreken zeer duidelijke taal.

— *Le FDF stoppera, coûte que coûte et préviendra toute tentative de mise en tutelle des Bruxellois. Enfin rassemblés par le FDF, ceux-là abrogeront les lois linguistiques de 1963 qui ont enserré Bruxelles dans un carcan, aboli la liberté des pères de famille, et permis une large infiltration flamande dans les administrations publiques de la capitale, à tous les niveaux.*

Une première mesure s'impose : supprimer le poste de Commissaire de Gouvernement — Vice-Gouverneur de la province du Brabant ; et ceci, immédiatement.

A Bruxelles, le FDF rétablira l'autonomie communale, sans laquelle les Bruxellois sont condamnés à n'être que des pions sur l'échiquier flamand. Mais l'action du FDF ne s'en tiendra pas là. Il provoquera la création d'un Conseil de région coupant, de ce fait, les griffes de la majorité flamande.

Ce Conseil sera représentatif des populations de Bruxelles et de sa périphérie et sera investie de tous les pouvoirs nécessaires en matière culturelle et linguistique, économique et sociale (73).

Een aantal partijfederaties of politici in het Brusselse doen in radikaal-brusselse of francofone stellingen niet onder.

De PSC-francofone de Bruxelles stelt :

— *Bruxelles veut grandir, Bruxelles veut respirer, Bruxelles veut penser. Récemment, De Gazet van Antwerpen écrivait : « Si nous continuons à manier l'arme puissante du carcan bruxellois, alors Bruxelles devra plier ou mourir exsangue ». La menace est claire, brutale. Après Louvain, c'est Bruxelles que vise l'extrémisme flamand assoiffé de puissance ! C'est la tête des structures économiques qu'il veut contrôler dictatorialement ! La situation est tellement grave que le PSC francophone national a estimé impossible de s'allier aux amis de M. Verroken et a demandé un numéro électoral distinct de celui du CVP. Déjà légitime en Wallonie, cette attitude s'impose impérieusement à Bruxelles... Car Bruxelles, avec Louvain, se trouve*

(72) Brochure : FDF 1968, blz. 54-55. Zie ook, 100.000 Contacts, 1968, nr 12, blz. 1 en 32. Zie ook, Verkiezingsblad : le FDF officiellement déclaré, no 1.

(73) 100.000 Contacts, 1968, nr 12, blz. 32-33.

au cœur du problème ! Le moment est décisif : l'électeur bruxellois doit choisir entre la liberté et l'intolérance raciste (74).

De PVV-federatie van het kiesarrondissement Brussel stelt het als volgt :

— *Oui à la liberté totale du chef de famille dans le choix de la langue en matière d'enseignement.*

Cette volonté du PLP est celle de la majorité d'entre vous... en voulez-vous la preuve ? Des sondages d'opinion montrent que : 97 % des habitants francophones et 87 % des habitants flamands de l'agglomération bruxelloise sont partisans de la liberté du chef de famille dans le choix de la langue en matière d'enseignement.

Autres preuves de tolérance : 83 % des habitants de Bruxelles souhaitent que leurs enfants connaissent la seconde langue nationale ; 98 % des habitants de Bruxelles souhaitent que leurs enfants connaissent plusieurs langues (75).

— *Oui au respect de la volonté des bruxellois pour le choix du statut de Bruxelles, et l'extension de l'agglomération.*

Révision des lois Gilson-Larock.

Suppression de la fonction de vice gouverneur du Brabant.

Bilinguisme des services administratifs en fonction des besoins des habitants.

Cette volonté du PLP est celle de la majorité d'entre vous... en voulez-vous la preuve ? Un sondage d'opinion montre que : 71 % des habitants francophones et 73 % des habitants flamands de la grande agglomération bruxelloise sont partisans de l'extension du régime linguistique bilingue aux communes de la périphérie rattachées à l'agglomération ; 75 % des habitants francophones et 76 % des habitants flamands de la grande agglomération bruxelloise sont partisans de la consultation populaire sur les problèmes touchant les modifications des structures de l'agglomération actuelle (75).

De brusselse franstalige socialisten stellen :

— *De nationalistische en taalextemisten willen : België doen uiteenspatten ; de Waalse, Vlaamse en Brusselse arbeiders, in verband met de kapitalistische internationale ondernemingen, tegen mekaar ophitsen ; het gewest Brussel tot de grootte van een voorschoot (in de franse versie mouchoir de poche) herleiden- zijn economische en sociale vooruitgang, dus ook de uwe afremmen ; onze vertegen-*

(74) Tweede verkiezingsblad : Il est encore temps de sauver Bruxelles.

(75) Arrondissementeel verkiezingsblad : Le PLP de Bruxelles.

woordiging in de schoot van Europa en de wereld tot het belachelijke beperken (76).

De kandidaten van de brusselse federatie gaan de plechtige verbintenissen aan :

« In alle omstandigheden het principieel dat aan de basis van het socialisme ligt te verdedigen : de eerbied van de mens zonder onderscheid van herkomst, ras, overtuiging, geloof en taal (...). Wij richten een dringende oproep tot al de frans- en nederlandssprekenden die de vrijheid liefhebben, gelijk waar ze wonen in het arrondissement Brussel, opdat zij met ons blok zouden vormen om de goede oplossing te vinden aan de vraagstukken die de toekomst van ons gewest en ons land zullen bepalen.

Deze oplossingen moeten zowel voor de frans- en nederlandssprekenden behelzen : het recht over een voldoende aantal goede scholen te beschikken, die degelijk uitgerust, aan alle kinderen een werkelijke gelijkheid van kansen bieden bij hun intreden in het leven ; het recht van het familiehoofd zijn kinderen onderricht te doen verschaffen in de taal van zijn keuze ; het recht zich te wenden tot de nationale, gewestelijke en plaatselijke openbare diensten in hun omgangstaal ; het recht hun kultuur in alle vrijheid te bevorderen.

Wij bevestigen dat het gewest Brussel niet kan beperkt worden tot de 19 gemeenten van de agglomeratie. Het vormt in het kader van het huidig arrondissement een economisch en sociaal geheel, waarvan de belangen niet verschillen in verhouding tot de taalcriteria (77).

En Simonet propageert :

Des positions clairement exprimées, énergiquement défendues. Le Bruxellois a le libre choix de la langue pour lui-même et ses enfants.

Le Bruxellois doit rester un Belge à part entière.

Seul le développement économique de l'agglomération bruxelloise garantira la prospérité de ses 32.000 entreprises et l'emploi de 700.000 personnes.

L'expansion de l'agglomération bruxelloise se poursuivra en dehors des limites des 19 communes (78).

(76) Arrondissementeel verkiezingsblad : V 4.

(77) Arrondissementeel verkiezingsblad : Plechtige Verbintenissen.

(78) Persoonlijke trakt : Vivre libre, vivre bruxellois.

De *Volksunie* neemt een diametraal tegengesteld standpunt in.

— *Aan alle Vlamingen. Wij richten ons tot U, omdat wij overtuigd zijn dat er veel Vlamingen te Brussel wonen, veel meer dan er meestal gezegd wordt. Misschien heeft U zichzelf nog niet dikwijls Vlaming genoemd. U zag er wellicht geen reden toe en U voelde zich misschien kortweg Brusselaar. Ook goed. Wat wij U nu juist willen vertellen is, dat er tussen die twee begrippen «Vlaming» en «Brusselaar» geen tegenstrijdigheid bestaat. Helemaal niet. Integendeel!*

België bestaat uit Vlamingen en Walen. In Brussel evenzeer wonen alleen Vlamingen en Walen, de vreemdelingen niet meegeteld. De manier waarop deze twee volksgemeenschappen met elkaar zullen omgaan, met elkaar de alledaagse problemen zullen oplossen, zal het verdere bestaan van ons land bepalen (...).

Brussel is de hoofdstad van het land en dankt zijn belang in de allereerste plaats aan die functie. Alles wat Brussel is, behoort tot het patrimonium van beide gemeenschappen. Daarom is het duidelijk dat Brussel op zichzelf geen autonome entiteit kan worden, los van de vlaamse en de waalse gemeenschappen. Brussel behoort én tot Vlaanderen én tot Wallonië (79).

Deze stellingname heeft de *Volksunie* ter duidelijkheid ook in het frans bekend gemaakt.

— *Ce tract, diffusé dans toute l'agglomération bruxelloise, fournit à la Volksunie l'occasion de s'adresser également aux Bruxellois francophones et de leur faire part de quelques vérités quant à l'importance, au programme et aux aspirations de cette formation politique.*

Loin d'être majoritaire, les Flamands sont encore minoritaires dans beaucoup de secteurs tant publics que privés.

Cette inégalité de fait est particulièrement aiguë à Bruxelles, où la prédominance des milieux francophones, souvent hostiles sinon aux Flamands, du moins à la langue néerlandaise, se traduit par une pression systématique conduisant à la francisation abusive. Cette francisation est en contradiction flagrante avec l'évolution linguistique, culturelle, économique et politique dans les régions flamandes. Elle est maintenant absolument inacceptable pour les Flamands. Elle constitue, dès lors, une menace pour la position de Bruxelles en tant que capitale du pays (...).

(79) Verkiezingsblad voor de brusselse agglomeratie.

A Bruxelles nous disons, avec netteté et franchise, pas de fédéralisme à trois. Il ne faut pas que la fédération belge se compose de deux entités francophones, et d'une seule entité flamande, alors que, dans l'ensemble du pays, les rapports numériques réels de la population sont respectivement de 60 et de 40. Bruxelles peut — enfin ! — devenir la vraie capitale du pays, à condition que la francisation y fasse place à une attitude impartiale à l'égard des deux communautés (80).

— *Brussel, onze hoofdstad (81).*

Zeer duidelijk ook zijn de *vlaamse socialisten van het kiesarrondissement Brussel*, de « Rode Leeuwen » :

— *Vlaamse rechtgelijkheid te Brussel. Opdat Brussel de hoofdstad blijven van allen in ons land, is het nodig de Vlaamse rechtgelijkheid te Brussel te verzekeren. Dit betekent : mogelijkheid voor de Vlamingen te Brussel er Nederlandstalig onderwijs op alle niveau's te genieten ; een volwaardige Nederlandstalige afdeling in de Vrije Universiteit Brussel ; waarborgen voor de eerbeïdiging van de rechten der Vlamingen in de Brusselse administratie ; beperking van de Brusselse agglomeratie tot de 19 gemeenten, te federeren in een federatie van gemeenten met gelijkberechtiging van de Nederlands- en Franssprekenden (82).*

— *Brussel, ook onze hoofdstad (83).*

Ietwat een tussenstandpunt, alhoewel niet zeer duidelijk noch precies neemt *Vanden Boeynants* in :

— *Ik heb de moeilijke weg gekozen. De enige, om België te redden, om Brussel te redden. Ik ben tegen alles wat het land verdeelt en de Belgen tegen elkaar in het harnas jaagt. Ik wil een Europese hoofdstad opbouwen in een modern land, waar iedereen zich thuis voelt (84).*

— *De Brusselaars weten vooral heel goed wat ze niet willen : dat de Vlamingen en de Walen, in hun plaats, zonder hen, zouden beslissen over hun lot. Wij wensen zelf onze zaken te beredderen, maar — en*

(80) Verkiezingsblad voor de brusselse agglomeratie.

(81) Partijprogramma : Naar Vlaamse macht door Vlaamse welvaart, blz. 13.

(82) Verkiezingsblad nr 2.

(83) Verkiezingstrakt van H. Fayat.

(84) Metalen plaat met foto. Ook in verkiezingsblad.

ik zeg het met klem — om van Brussel een oord van toenadering en niet van verdeeldheid te maken. Eenieder zal zich rond de onderhandelingstafel moeten zetten, aanvaardend dat niet alleen hij de waarheid vertolkt, en zeker niet de macht bezit om ze op te dringen (85).

C. Unitarisme of federalisme.

Een derde strijdpunt van de campagne is de publiekrechtelijke organisatie van de Belgische staat, uitgezet op een schaal van eenheid naar federalisme. Kampioen van de eenheid is de PVV. Absoluut tegenstander van het federalisme, wil de PVV toch de staat moderniseren. Haar propagandateksten spreken zeer duidelijke taal.

— *Sedert lang leven wij samen. Dank zij onze gemeenschappelijke inspanningen hebben wij België gemaakt tot een werkelijkheid, een Natie die zich op het voorplan bevindt van de industriële, economische en sociale vooruitgang.*

Onze ondernemingsgeest gaat onze grenzen zelfs ver te buiten.

Tot tweemaal toe, in minder dan 50 jaar, werd dit land in een oorlog gewikkeld. Telkens hebben Vlamingen, Walen en Brusselaars zich verenigd, om de bezetter het hoofd te bieden. België bleef één en onafhankelijk.

Tot tweemaal toe, droegen wij de bewondering weg van Europa en de Wereld door het wonder van onze wederopbouw. Vandaag echter wordt dit land van binnenuit bedreigd. Enkelen, federalisten of extremisten, willen van een verenigd België niet meer weten. Wat wensen zij? Zij willen het land in stukken verdelen. Om Duitsland te verdelen bouwde men één muur. Om België te verdelen zouden het er twee zijn.

Is Federalisme mogelijk? Neen. Bijvoorbeeld: Hoe kan een Waalse Staat, beheerd volgens collectivistische methodes, het vinden met een Vlaamse Staat, die een verschillend stelsel toepast? Gaat het om een federalisme met twee? Of met drie? Hoe of waar de grenzen trekken? Elders in de wereld is federalisme een eenmakingsproces van afzonderlijke staten. In België zou federalisme een verbrokkelingsproces betekenen van een staat die verenigd is. Tot op heden heeft geen enkele persoon, geen enkele partij, een klare en welomlijnde beschrijving gegeven van federalisme. Waarom? Omdat federalisme in België onmogelijk is.

(85) Persconferentie van Vanden Boeynants, 26 maart 1968.

Wat echter niet onmogelijk is : het separatisme. Wat gewordt er dan van ons ?

Wat wordt er van U ? Het separatisme antwoodt : men splitst België. Men splitst het land : maar alweer volgens welke grenzen ? Waar lopen zij ?

Wie zal België's schulden betalen ?

Wie zal de pensioenen betalen ?

Wie zal de gezinsvergoedingen betalen ?

Hoe zal men de schatten uit onze musea en bibliotheken verdelen ?

Hoe onze Wetenschappelijke Instituten verdelen ?

Wat wordt er van Brussel ?

Van de Antwerpse Haven ?

En wat met de stevigheid van onze frank ?

Wie waagt nog investeringen in een verbrokkeld land ?

Wie zal het hoofd bieden aan de werkloosheid ?

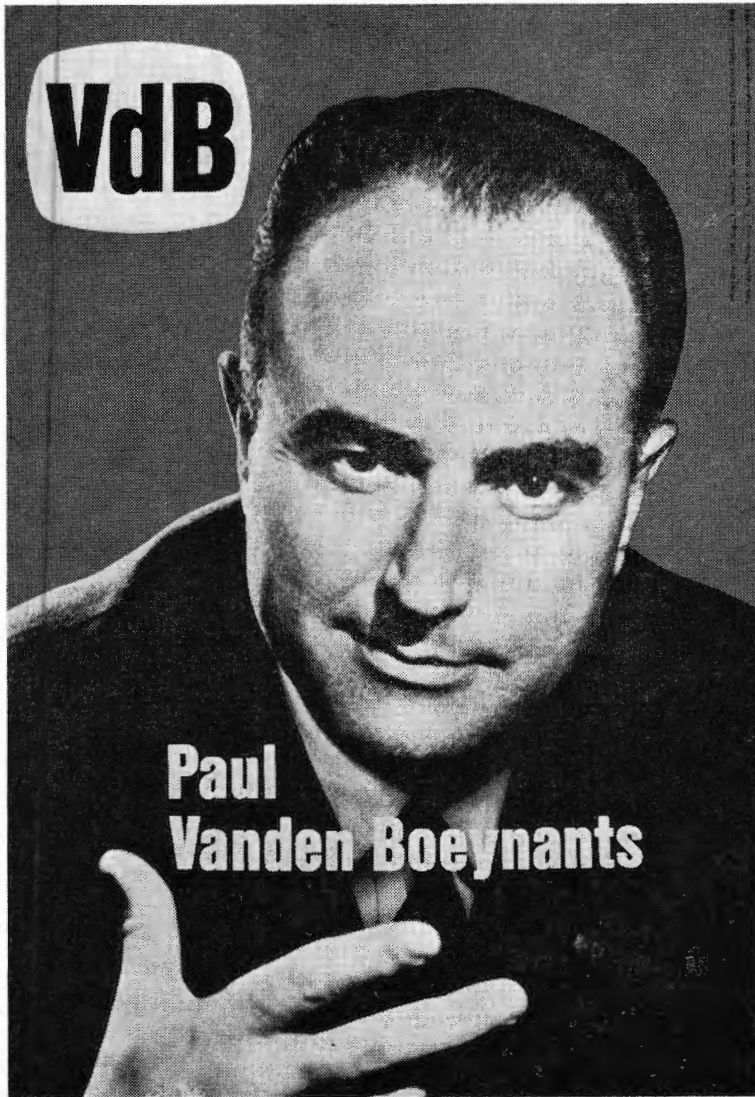
Wat zullen wij nog betekenen in Europa en de Wereld ?

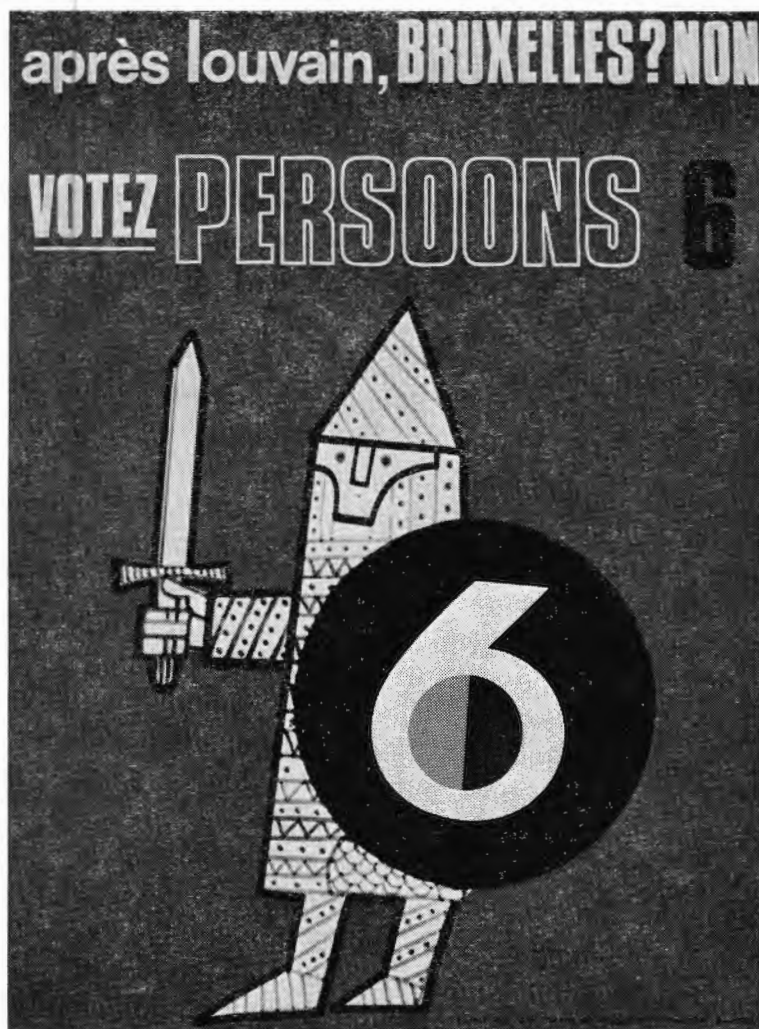
Moet men Wallonië gaan zien als een protectoraat van Frankrijk ?

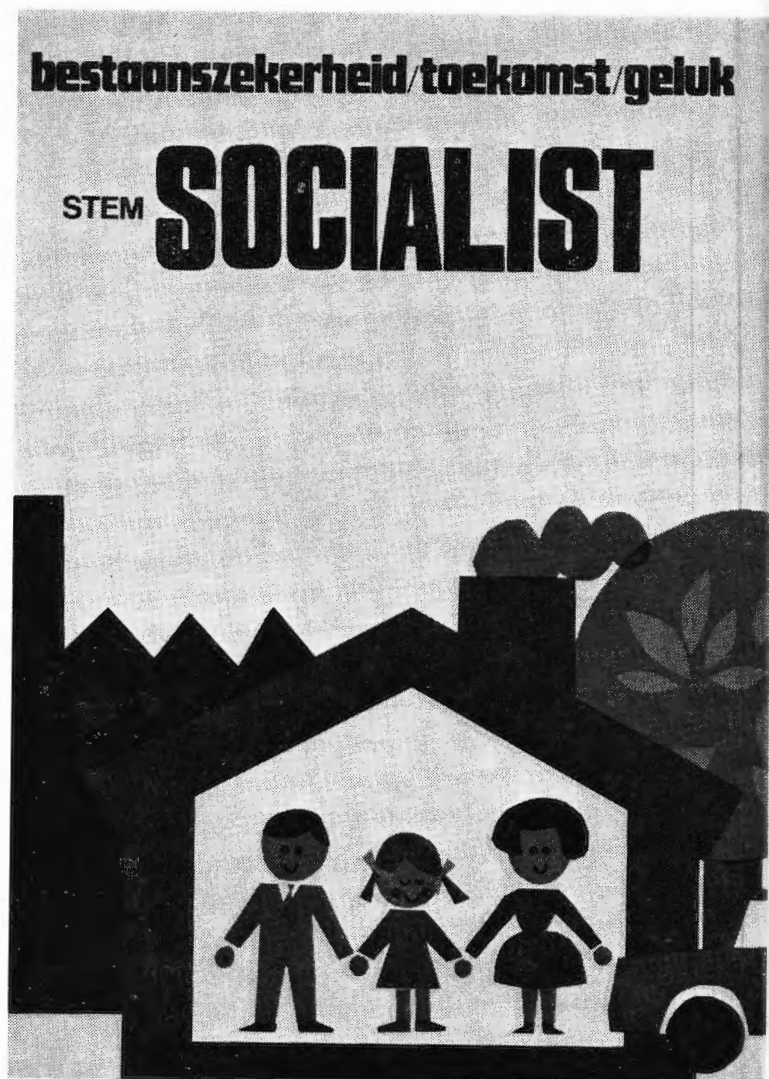
Vlaanderen als een dominion van Nederland ?

Neen. Dit alles is absurd ! Wij leefden niet al deze eeuwen samen om aldus te eindigen. Vlamingen, Walen en Brusselaars hebben van België één der rijkste Naties ter wereld gemaakt. Zij wisten hun land te verdedigen. Zij zullen daarmee doorgaan.

Er werd herhaaldelijk bevestigd dat de PVV hardnekkig de éénheid van het land verdedigt. Het unitair karakter en de structuur zelf van de staat houden echter niet in dat de PVV zich vastklampt aan voorbijgestreefde ideeën. Eenheid is niet synoniem van ouderdomsverschijnselen. Het België, zoals de PVV het ziet, is niet « la Belgique de Papa », wat zoals het soms in prentenalbums uitgebeeld wordt. Natuurlijk is het verleden glorievol, maar in het verleden leeft de toekomst. Het België van de PVV is het België van morgen, verenigd en modern. De PVV is eerst geweest om voor te houden dat de goede werking van de Staat lijdt onder een te sterke centralisatie. Tijdens de afgelopen legislatuur legden wij onophoudend de nadruk op nieuwe inhoud die moet gegeven worden aan de provinciale en gemeentelijke autonomie dank zij een deconcentratie en een decentralisatie. Het PVV-program onderstreept opnieuw de noodzakelijkheid om op de provincies en gemeenten de aandacht toe te spitsen. De Minister van Binnenlandse Zaken was, toen de regering viel, in het bezit van een wetsontwerp houdende herstel van een reeks machten aan de provincies en gemeenten. Er is meer.

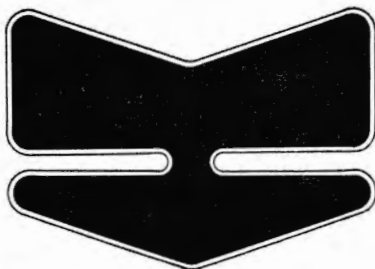
STOP! EN DENK...

**GEWAARBORGDE
LEVENSTANDAARD**

WERKZEKERHEID

FEDERALISME

STEM KOMMUNIST

Ça, jamais!...

...SI VOUS VOTEZ FDF n°1

VOLKSUNIE

FEDERALISME
KLARE AFSPRAKEN
GOEDE BUREN

Tijdens het Congres te Knokke, in september-oktober 1967, formuleerde de PVV een program met het oog op het moderniseren van de Staat. De PVV aarzelde niet gedurfde oplossingen voor te stellen om van deze moderne Staat een werkelijkheid te maken: nieuw dynamisme voor de Wetgevende Macht, een efficiënte Uitvoerende Macht, een statuut voor de politieke partijen, een Grondwettelijke Raad, volksraadpleging, de burger nauwer betrekken bij het openbaar leven. Geen enkele politieke partij deed ooit zoveel concrete en opbouwende voorstellen ten gunste van de oprichting van een moderne Staat als de PVV. Het Nieuwe België van de PVV is een moderne Staat gericht naar de toekomst, in een blijvende eenheidsstructuur en een Europa altijd meer verenigd (86).

Meer nog dan de CVP en het Rassemblement Wallon hebben respectievelijk de BSP en de Volksunie het alternatief voor deze eenheid propagandistisch belichaamd (87).

- *En arrivant à Bruxelles, j'ai vu les affiches de nos camarades bruxellois: «Unité du pays! Oui!». Nous ne voulons pas la Belgique unitaire, mais l'union des communautés au sein d'une Belgique nouvelle (88).*
- *De Vlaamse, Waalse en Brusselse socialisten bevestigen hun wil om samen een nieuw België op te bouwen, gesteund op de erkenning van Wallonië, Vlaanderen en de Brusselse entiteit, die zij met de nodige instellingen, bevoegdheden en middelen willen uitrusten (89).*
- *Nieuwe tijden, nieuw België. Gelijkheid voor Vlamingen en Walen in een nieuw België (90).*
- *Et voici qu'un événement plus important encore s'est produit: pour la première fois dans ce pays, un parti qui couvre l'ensemble de la Nation, c'est-à-dire qui comprend des Flamands, des Bruxellois*

(86) Nationaal verkiezingsblad: Dit land van ons!

(87) In betrekking tot het beeld van de CVP heeft R. Derine na de verkiezingen geschreven: «Ook rijst de vraag of het Vlaamse beeld van de partij tijdens de verkiezingsperiode voldoende tot uiting is gekomen. Uit vrees voor een PVV succes heeft men bv. niet aangedurfd het manifest van de CVP-Jongeren over de autonomie van de twee gemeenschappen en het paritair beheer voor Brussel tot partijprogramma uit te roepen. De uitslag van de verkiezingen heeft aangetoond dat men ten onrechte heeft geaarzeld (In: *Gazet van Antwerpen*, 9 april 1968, blz. 2).

(88) J.J. Merlot op het Congres van de BSP op 16 maart 1968.

(89) Uit de aanhef van het Akkoord Klemskerke-Verviers, in: *Nationale verkiezingskrant: Nieuwe tijden, nieuwe oplossingen.*

(90) *Nationale trakt: De Belgische Socialistische Partij stelt haar oplossingen voor.*

et des Wallons, s'est définitivement mis d'accord sur une formule dont les auteurs vrais sont les Socialistes de Wallonie ! Cette formule, c'est celle d'une Belgique nouvelle, riche, et non plus pauvre, des Deux communautés et de l'entité qui la composent. Cette formule, c'est celle de la reconnaissance légale indispensable de ces Communautés qui recevront chacune les institutions et les moyens propres à assurer la détermination de leur avenir, étant entendu que dès lors sera possible une association Belgique sans équivoque et donc confiante (91).

De promotor bij uitstek van het federalisme is de *Volksunie* altijd geweest. Zij heeft dat ook tijdens de verkiezingenkampagne van 1968 gedaan.

— *Federalisme. Klare afspraken, goede bureu (92).*

— *Het federalisme : de oplossing.*

De enige uitweg uit de zich toespitsende politieke crisis en de enige zekerheid op orde en rust in het land, is de toekenning van zelfbestuur aan de vlaamse en waalse volksgemeenschappen.

De voorgenomen grondwetsherziening moet omgebogen worden naar federalistische structuurhervormingen. Dit federalisme moet tweeledig zijn : Brussel mag als hoofdstedelijk bondsgebied geen derde deelstaat worden.

In de bondsstaat komt de wetgevende macht aan een paritair samengestelde senaat ; in de deelstaten aan een gewestelijke kamer. Hierdoor zullen deze instellingen automatisch de vernieuwing ondergaan die algemeen wordt bepleit.

De federalisering van België moet de vlamingen toelaten zich ongehinderd te valoriseren op algemeen nederlands en op europees vlak. Gelet op de gezonde evolutie van de openbare mening kan in federale structuren ook ernstig werk worden gemaakt van de ruimtelijke ordening.

Konkreet moet de autonomie van de twee volksgemeenschappen in België bestaan in het overdragen van bevoegdheden op wetgevend, uitvoerend en rechterlijk vlak aan de deelstaten op het gebied van cultuur, administratie, benoemingen in magistratuur en notariaat, volksgezondheid en huisvesting, gezinspolitiek, regionale sociaal-ekonomische politiek, ruimtelijke ordening en openbare werken, handhaving van de openbare orde.

(91) L. Harmegnies in : arrondissementele verkiezingstrakt van Charleroi : A temps nouveaux.

(92) Affiche op meerdere formaten.

Daartegenover aanvaarden wij de bevoegdheid van het centraal gezag op het gebied van buitenlandse politieke, algemeen-ekonomische politieke, sociale wetgeving, openbare financiën, landsverdediging. Tenslotte moet aan het duitstalig gebied een beperkte kultuur-autonomie worden toegekend, en moet de taalgrens tussen de drie kultuurgebieden volgens objektieve wetenschappelijke normen worden vastgelegd.

Geen dubbelzinnigheid !

De Volksunie stelt het probleem zeer duidelijk. Ofwel wordt het land hervormd op federale grondslag, ofwel moeten de democratische spelregels binnen het unitaire regime strikt nageleefd worden.

Dat wil zeggen dat de Vlamingen die meer dan 60 % van de bevolking uitmaken dan ook minstens 60 % bekomen van alle ambten, kredieten, mandaten enz. en dit op ieder vlak, te beginnen met de samenstelling van de regering (93).

Het *Rassemblement Wallon*, alhoewel minder krachtig dan de Volksunie, laat zich ten aanzien van dit strijdpunt ook niet onbetuigd.

- *Nous voulons : une assemblée Wallonne disposant de pouvoirs réels ; des budgets distincts en matière d'infrastructure, d'investissements, de politique familiale, de logement, etc. et gérés par des institutions Wallonnes ; l'autonomie culturelle totale, dans le respect du pacte scolaire, pour la promotion de notre culture française ; une radio et une TV au service de la Wallonie ; la libre disposition de nos richesses nationales (94).*

Het FDF heeft in gans haar propaganda met geen woord gerept over het federalisme (95). Het propageren van de « action concertée avec les francophones de Wallonie » zou eerder in de andere richting kunnen wijzen.

- *La solidarité entre les Bruxellois et les Wallons est attestée par de multiples exemples, ces dernières années. Elle est nécessaire si l'on veut établir un nouvel équilibre dans l'Etat belge, rendre possible l'épanouissement de la communauté française de ce pays et permettre, demain, une intégration dans une Europe politique où cette communauté ne soit pas sous la coupe d'une majorité flamande (96).*

(93) Partijprogramma : Naar Vlaamse macht door Vlaamse welvaart, blz. 12.

(94) Algemeen verkiezingsblad.

(95) Uitzondering is een onduidelijk stukje onder de titel : Le temps du fédéralisme: « la fin des épouvantails », in een interview van J.P. Gallet met A. Lagasse en L. Defosset in : 100.000 Contacts, blz. 31.

(96) Verkiezingsblad : Pourquoi le FDF.

Stippe men tot slot nog aan dat de KPB (*strekking Moskou*) haar federalistische opvattingen niet onder stoelen of banken steekt :

— Zijn wij federalisten ?

Jawel. We zouden zelfs zeggen : vanzelfsprekend ! En dat om redenen die zo glashelder zijn als maar kan. Er is België, maar er is ook Vlaanderen, er is Wallonië, en er is Brussel. Wie dat niet ziet, is stekeblind. Wie dat weigert te zien, is onbetrouwbaar en deugt niet voor de politiek... Wij willen daarom dat de Vlamingen zeggenschap krijgen over wat Vlaanderen aanbelangt, dat de Walen zeggenschap krijgen over wat Wallonië aanbelangt, en dat de Brusselaars zeggenschap krijgen over wat Brussel aanbelangt.

Maar hoe zien wij het federalisme ?

Wij zien het democratisch ! Wij zijn voorstanders van een bij algemeen stemrecht verkozen Vlaamse Kamer, een bij algemeen stemrecht verkozen Waalse Kamer, en een bij algemeen stemrecht verkozen raad der Brusselse agglomeratie. Daarmee is voor ons de kous niet af ! Wij willen dat die Kamers ook bevoegd zullen zijn. Bevoegd op bestuurlijk gebied : zij zullen moeten besturen, en het bestuur niet bij volmacht mogen afdragen aan een regering à la Vanaudenhove. Ze zullen het bestuur dichter bij de bevolking brengen, en aldus de controle vanwege de openbare mening vergemakkelijken. Zo zullen zij de democratie, die teloorgaat in het unitaristische Staatsbestel, aanpassen bij de werkelijkheid, ze verruimen en hernieuwen !

Bevoegd ook op kultureel gebied. De « kulturele autonomie » is pas dan gewaarborgd, wanneer ze in de gewesten kan steunen op de stem der openbare mening.

Bevoegd tenslotte op sociaal en economisch gebied. Het huidige parlement staat in feite machteloos tegen de ineenstorting der Oostvlaamse tekstielnijverheid, tegen de verkwijning van Limburg, de Kempen en de Westhoek, tegen de Amerikaanse economische kolonizatie van Antwerpen, tegen de warboel der ongecontroleerde investeringen, tegen de fabriekssluitingen en de groeiende werkloosheid. De federale kamers zullen op dat gebied nieuwe bevoegdheden moeten krijgen, die de economische programmatie onder de controle der bevolking brengen. Zij zullen het werk der nieuw op te richten openbare economische organismen moeten leiden, controleren en bundelen (97).

D. Tewerkstelling.

Met enige moeite heeft men de kring van de taal- en gemeenschapsproblemen kunnen doorbreken om nog een strijdpunt betreffende de sociaal-ekonomische politiek in de campagne in te lassen. Bedrijfssluiting, werkloosheid, werkverschaffing, volle tewerkstelling, ekonomische reconversie zijn zoveel namen om het probleem van de zekerheid van tewerkstelling te behandelen. De aktualiteit onder de regering Vanden Boeynants-De Clercq had voldoende materiaal terzake verschaft om propagandistisch uit te werken tijdens de verkiezingskampagne.

De oppositiepartijen hebben in dit strijdpunt de grote trom geroerd.

In een brief aan de kiezers stelt BSP-voorzitter L. Collard :

— *Certains se saisissent des problèmes linguistiques pour masquer la triste réalité.* Dans toutes les régions du pays, des usines ferment, le chômage s'étend et ceux qui ne sont pas touchés craignent de l'être demain. On a tenté, par des moyens dérisoires, de colmater ici et là, certaines brèches ; mais cela n'a pas empêché la situation de se dégrader (98).

De BSP van Limburg stelt het in het kader van haar plan *Limburg objectief 80* onder meer als volgt.

— *SOS. Noodgebied Limburg. Vijf voor twaalf. Werkloosheid. Sluiting bedrijven. Lage inkomens. Geen toekomst voor de jeugd (...). Aan wie de schuld ?*

1. *De Kapitalisten, de verdedigers van de PVV ; hun leuze : « om de centen en de kolen en de rest aan onze zolen ».*

2. *De CVP meerderheid sinds 1830 aan de macht. De CVP hield de vestiging van nieuwe bedrijven tientallen jaren tegen. Fabrieken waren immers oorden van verderf en broeinesten van het... Socialisme. Wij zijn er wel mee gevaren (99).*

De BSP van Oudenaarde-Aalst illustreert krachtig haar verwittigingen :

— *Na twee jaar CVP-PVV regering 200.000 werklozen. Daarvan zijn er opnieuw 60 % in Vlaanderen. Driehonderd grote en kleine ondernemingen. Morgen kan het uw beurt zijn. Vijftig percent van de arbeiders, bedienden en technische kaders voelt zich bedreigd in zijn werk en zijn bestaan. Zestig percent van de zelfstandigen leeft*

(98) Nationale verkiezingsbrief van de voorzitter.

(99) Provinciale trakt : SOS Noodgebied Limburg.

in de onzekerheid ingevolge de daling van de koopkracht en de economische achteruitgang. De CVP-PVV politiek : onzekerheid en werkloosheid voor de jeugd (...). Met diploma op zak gaan stem-pelen (100).

En elders :

- *Ons arrondissement boert achteruit. Wij eisen wat ons toekomt (...). Stop aan afdankingen en werkloosheid. De BSP roept alle werknemers en zelfstandigen op zich te verenigen in de aktie voor de verdediging en de uitbreiding van de werkgelegenheid en de bestaanszekerheid in ons arrondissement. Geen verdere sluiting van bedrijven zonder voorafgaande of gelijktijdige schepping van nieuwe werkgelegenheid (101).*

In het Gentse, schrijft de BSP :

- *Sedert 1945 werden in Oost-Vlaanderen alleen al 60 textiel fabrieken gesloten (...). Te allen kante kwamen arbeiders en bedienden in verzet tegen de willekeurige sluitingen (...). Ook voor de textielarbeiders die vandaag nog aan het werk zijn dreigt gevaar van afdanking en blijvende werkloosheid. De redding van de textielnijverheid is voortaan afhankelijk van gedurfde hervormingen in het economisch beleid van ons land. De socialisten hebben terzake degelijke voorstellen klaar (102).*

In de Borinage formuleert de BSP het als volgt :

- *Depuis trois ans, la reconversion piétine par manque de crédits et par les lenteurs ministérielles (103).*
- *Que proposons nous à notre Wallonie ? (...). Pour notre industrie : les sièges sociaux en Wallonie. (Pourquoi les Ciments d'Obourg ont-ils leur siège social à Bruxelles ?) Le soutien total des pouvoirs publics. (Pourquoi Amoco et la Bell Telephone se sont-ils installés dans le Limbourg ?) En matière financière : Une société wallonne d'investissements qui implantera ici les usines dont notre population a besoin. Une mise au pas des holding financiers qui, après avoir exploité et détruit le Borinage, chargent leur société de charbonnage de le vendre sans contrôle et sans discernement (104).*

(100) Arrondissementeel blad : Voor allen. Met de BSP bezem er in.

(101) Arrondissementeel blad : BSP. Verjaag deze ratten.

(102) Arrondissementele verkiezingskrant Gent.

(103) In verschillende arrondissementele trakts.

(104) Arrondissementele trakt : Nous wallons.

En nationaal zal de BSP haar stempelkaart verspreiden :

- *Resultaat van twee jaar CVP-PVV regering : fabriekssluitingen en 200.000 werklozen ? Wij willen : werk voor iedereen en betere lonen (105).*

De BSP heeft taktisch bewust de bestaanszekerheid in de verkiezingsgestalte willen brengen. Haar propagandistisch hameren op de werkloosheid en de sluiting van de bedrijven is dan ook het middel bij uitstek voor haar geweest om in de verkiezingsgestalte naar 31 maart dit strijdpunt in te voegen.

De BSP was nochtans niet de enige partij die zich op dit gebied niet onbetuigd liet. De *Volksunie* heeft ook in aanzienlijke mate dit negatief aspekt ten laste van de uittreedende regeringskoalitie beklemd.

In de Westhoek schrijft de *Volksunie* :

- *Westhoek-Vergeethoek. Sociaal-ekonomisch gezien is onze streek een van de armste van het land. Inderdaad, het kieskanton Diksmuide staat op de laatste (46^e) plaats wat de inkomens van het land betreft, terwijl Veurne, ondanks de « meer welvarende » kuststreek slechts op de zevenentwintigste plaats komt. De verwaarlozing van onze streek door de opeenvolgende regeringen, en dit ondanks talloze beloften, is een traditie geworden. Hun houding wordt hier een rampzalige herhaling. Na 1918 werd de Westhoek heropgebouwd of liever heropgekalifateerd zonder plan, van industrie geen sprake. Na 1945 zelfde liedje. Zal het blijven duren ? Wij van de Volksunie zeggen kordaat : neen ! (...).*

Verwoeste gewesten in 1916, verzopen gewesten in 1966 (...). Sedert de wet van 16 juli 1966 deelde het Rijk miljoenen uit voor met Staatshulp gesteunde investeringen ; hiervan gingen 75 % steun alleen naar Luik en Henegouwen, 15 % steun naar alle Vlaamse provincies samen. In België is de Waalse boterham vijf keer méér waard dan de Vlaamse boterham (...).

Industrie-arme streken moeten hun arbeiders-overschot afstaan aan de pendel-arbeid, ten koste van uren en uren arbeidersverlies... Laatst uitgekomen statistieken geven 199.990 Vlaamse pendel-arbeiders, tegenover 84.300 Waalse pendelaars (hoeveel vreemdelingen ?). Vlaanderen is nog steeds het armste deel van het land. Wie Wallonië prioriteit geeft, besteelt Vlaanderen ! (106).

(105) Nationale trakt : stempelkaart.

(106) Arrondissementeel verkiezingsblad : Westhoek-Vergeethoek.

In Limburg hamert de Volksunie met grote kracht op dit strijdpunt.

- « *Ons Limburg werd enkele jaren terug nog « de provincie van de toekomst » geketen. Wij hadden de toekomst voor ons, zegde men, omdat wij konden beschikken over de rijkdom van onze ondergrond. Wij hadden de toekomst voor ons, zegde men, omdat wij het hoogste kinderaantal en de meest dynamische jeugd hebben. Maar de rijkdom van onze ondergrond is tientallen jaren lang weggevoerd naar elders. Onze mijnen kregen geen nevenbedrijven en toen het met de steenkool bergaf ging, bleek Limburg plots over weinig of geen andere troeven te beschikken. En onze kinderrijkdom heeft hoofdzakelijk tot gevolg, dat jonge mensen vanaf de schoolbanken naar de stempellokalen of naar de pendeltreins- en bussen moeten trekken. En wanneer wij allemaal samen tegen deze toestanden in verzet kwamen- zoals ten tijde van Zwartberg bijvoorbeeld dan moesten wij horen hoe een waalse minister te Brussel zijn verbazing over dit verzet uitdrukte in de berucht gebleven zin over « de minzame Limburgers ». Limburg beschikte in de achtereenvolgende regeringen nochtans over een stem : de stem van de limburgse minister Bertrand. En Limburg telde in het parlement niet minder dan 20 mandatarissen, alle behorend tot de zogenaamde grote partijen. De dramatische toestand waarin onze provincie thans verkeert — en die zopas nog onderstreept werd door onze provincie-gouverneur — is een duidelijk bewijs voor het faliet van het beleid der drie grote partijen. De waarheid laat zich niet meer wegmoffelen : de drie grote partijen, die in afwisselende regeringskombinaties verantwoordelijk zijn voor de politiek ten overstaan van Limburg hebben onze provincie aan de rand van de afgrond gebracht » (107).*

De partij belicht het strijdpunt ook vanuit haar programma van reconversie voor de provincie.

— *Wat wij willen in Limburg :*

1. *De integrale toepassing van de akkoord van Zwartberg. Geen mijnsluiting voor er werkelijk ander werk is. Maar ook eerst ander werk voor onze werklozen van Zwartberg.*

2. *Kolenverwerkende nevenbedrijven in Limburg.*

Wat in Nederland kan, in de USA kan, in Rusland kan moet ook in Limburg kunnen : kleurstoffen uit kolen ! enz. Benzine uit kolen !

3. *Volledige uitbating en rendement van de elektrische centrale te Waterschei.*
4. *Verplichte herbelegging van de vrijgekomen kapitalen van de fusie der kolenmijnen in Limburg.*
5. *Vestiging van de hoofdzetel van de nieuwe maatschappij der kernpische steenkolenmijnen (KS) te Hassel of te Genk.*
6. *Sociale maatregelen :*
 - a. *Mijnwerkerspensioen na 25 jaar ondergronds werk.*
 - b. *Versoepelingsmaatregelen voor het toekennen van pensioen, voor de in Zwartberg ontslagen mijnwerkers en bedienden.*
 - c. *Geen verdoken ontslag bij ziekte of invaliditeit.*
 - d. *Geen discriminatie voor onze gastarbeiders (108).*

In Antwerpen worden affiches gehangen :

— *Stop fabrieksroof : Henschel, Burcht, Petrochim. Volksunie.*

In haar nationale campagne zal de Volksunie veel gebruik maken van Zwartberg en de doden die er gevallen zijn tegen de BSP uitspelen. « Onder haar ministers liet men schieten op Zwartbergse mijnwerkers » (109).

Hebben BSP en Volksunie dit strijdpunt bespeeld, de kommunisten van beider strekking hebben ook rond dit strijdpunt gepropageerd.

De KPB strekking Moskou schrijft :

— *Burcht, ABR, Cotonnière Gantoise, Dierman, Verenigde Gentse Spinnerijen, Germain-Anglo, Pinnock-Pax,... de lijst is al zeer lang. Bedrijven worden gesloten, ook wanneer ze nog leefbaar zijn ; de concentratiebeweging van de grote trusts wurgt alle concurrentie. Duizenden arbeiders worden op straat gegooid, omdat het past in de winstberekeningen van de heren kapitalisten. Overal werd strijd geleverd, dikwijls bezetten de arbeiders de bedrijven. De kommunistische verkozenen verdedigen de eisen van de bedreigde werkers in het parlement : zij legden wetsvoorstellen neer voor het vetorecht van de ondernemingsraad tegen de willekeurige sluitingen, voor het onder sekwester stellen van de bedrijven met sluiting bedreigd door patronale onbekwaamheid, voor controle op de toegekende leningen !*

(108) Arrondissementeel verkiezingsblad Hasselt : Dit is de Volksunie.

(109) In meerdere trakts.

In de bedrijven streden de kommunisten met hun socialistische en kristene werkmakkers.

Maar de socialisten noch kristendemokraten steunden de kommunistische voorstellen in het parlement !

Integendeel, zij blokkeerden de wetsvoorstellen tegen de bedrijfs-sluitingen in de parlementarie commissie.

De socialisten beweren nu dat ook zij een wetsvoorstel in die zin neerlegden. Dat is juist, maar het dateert van in... 1959 !

Sedertdien hebben de socialisten vijf jaar in de regering gezeten, zonder hun voorstel te verwezenlijken (110).

De kommunisten van de strekking Peking schrijven :

- *Wij verwerpen de desindustrialisering van het land, de verknoeiing van de koolnijverheid, de ontmanteling van de metaalnijverheid, de ontmanteling van de spoorwegen, de sluiting van ondernemingen. Wij verwerpen de onderdrukking van de economie van het land door het Amerikaans imperialisme (111).*

Ook het *Rassemblement Wallon* roert zich duchtig in het propagandistisch debat over tewerkstelling en werkloosheid in Vlaanderen en Wallonië en de fouten in deze van, dan niet meer alleen de twee uittredende regeringspartijen, maar van de drie traditionele partijen.

- *Qu'ont fait les vieux Partis au Pouvoir ? (...) En toutes circonstances, les élus Wallons ont laissé faire ! Ils continueront ; la preuve : deux nouveaux mauvais coups contre la Wallonie, malgré les promesses formelles de M. Van Offelen, Ministre PLP des Affaires Economiques.*

La construction de la Centrale nucléaire de Tihange (Huy) est retardée de plusieurs années. Le démarrage de cette centrale était prévu pour 1973, la commande devait être passé cette année à un groupe de sociétés parmi lesquelles Cokerill-Ougrée et les ACEC. Sous la pression flamande, les producteurs belges d'électricité, en plein accord avec le gouvernement, ont décidé de reporter cette commande à une date indéterminée. Cette décision entraîne un retard de plusieurs années.

Veto flamand à la construction d'une usine pétrochimique à Féluys (Hainaut). Malgré les multiples assurances du gouvernement Vanden Boeynants (PSC)-De Clercq (PLP), la construction d'une usine pétrochimique à Féluys est gravement menacée.

(110) Vlaams verkiezingsblad.

(111) De waarheid. Leuvense verkiezingseditie, maart 1968.

Lors du dernier Conseil Ministériel (CMCES) les ministres flamands ont opposé leur veto le plus absolu à la construction de l'oléoduc qui, au départ d'Anvers, doit alimenter cette entreprise. L'industrie pétrolière doit rester flamande (112).

Het antwoord van de uittredende regeringspartijen op de aantijgingen van de oppositie betreffende de tewerkstelling kan als volgt samengevat worden. De CVP gaat nationaal niet rechtstreeks in op de verwijten van de oppositie. Zij verwijst naar haar programma 1965-1970 en vergelijkt wat zij daarvan gerealiseerd heeft.

— « *De CVP hield woord. Alle pensioenen werden met 25 % en sommige met meer dan 50 % verhoogd. In 1965 beloofden wij een toename met 25 %. Weet U het nog ? De CVP deed meer dan zij beloofde (...). Ouders, weet U het nog ? De CVP hield woord. De maandelijkse kinderbijslag voor derde en volgende kinderen werd verhoogd » (113).*

In de arrondissementele propaganda wordt wel duchtig met toegekende kredieten en aan de gang zijnde werken uitgepakt.

— *Minister De Saeger deed het !! Voor meer dan 1,3 miljard frank investeringen in ons arrondissement (114).*

— *Delwaide : Nooit heeft een partij zo'n havenprogram voorgesteld (115).*

— *E 3 een CVP initiatief. Voor 6,5 miljard frank werken in en om de stad. De CVP had vurig gehoopt de Sinjoren als verkiezingsgeschenk een tunnel en een kleine Ring rond Antwerpen aan te bieden. Een mooier geschenk zou men zich moeilijk kunnen voorstellen. De vervroegde verkiezingen hebben de uitvoering van dit plan jammer genoeg verijdeld. Inmiddels worden de grootscheepse werken onverminderd voortgezet. Nog voor het einde van dit jaar wordt de tunnel en de Kleine Ring tot aan de Boudewijnsnelweg voor het verkeer opengezet (...).*

Handen af van bedrijven in het Antwerpen. Petrochim en Henschel niet naar Wallonië (...). Aan zijn naam (Van Offelen) kleeft onder meer de geplande kunstmatige overheveling naar Wallonië van Petrochim en van Henschel en dit ten koste van miljarden die,

(112) Algemeen verkiezingsblad.

(113) Nationaal verkiezingsblad.

(114) Arrondissementeel verkiezingsblad. Mechelen : De CVP doet het.

(115) Arrondissementeel verkiezingsblad. Antwerpen : Antwerpse Vokschrift.

op de koop toe grotendeels door de Vlamingen zouden moeten betaald worden. De verstandige Sinjoor heeft gelukkig nog één sterk wapen in de hand. Op 31 maart kan hij inderdaad door te stemmen voor de CVP zeer scherp toeslaan en meteen een einde maken aan deze ondubbelzinnige anti-vlaamse liberale politiek (116).

De PSC geeft als winstpunten voor het land ingeval van sukses voor haar lijsten, onder meer :

- *Adapter nos entreprises au progrès.*
Economie régionale moderne.
Investir par priorités avec audace.
Moderniser notre agriculture (117).

Zeer opgemerkt is de pamfletten-oorlog over de tewerkstelling in de Borinage die gevoerd werd tussen de arrondissementele federatie van de BSP van Bergen en deze van de PSC omtrent de verdiensten respectievelijk van de socialisten en van uittredend minister Y. Urbain bij de reconversie van de Borinage.

In een eerste nummer van *Confiance* over « *La relance économique* » heet het :

- *Mars 1966 : Le Gouvernement VDB dans le but d'accélérer les reconversions industrielles crée un ministère de l'économie régionale et en confie la direction à M. Yves Urbain, député PSC de l'arrondissement de Mons. Pour la première fois, un ministre compétent va s'attacher à concevoir une politique d'économie régionale et à coordonner les mesures de reconversion. Sous l'impulsion du Ministre PSC, Yves Urbain, le gouvernement fait voter de nouvelles lois d'expansion économique destinées à encourager d'avantage l'implantation d'industries nouvelles, notamment en accordant une prime à leurs investissements propres. La région de Mons et du Borinage bénéficie de cette législation. Ont été investis en 1966 et 1967 : dans les entreprises existantes : 762 millions de francs qui ont procuré 586 emplois nouveaux ; dans les entreprises nouvelles : 162 millions de francs qui ont procuré 851 emplois nouveaux. Par ailleurs le gouvernement a décidé de subsidier le maintien en activité de la Carbonisation Centrale à Tertre, ce qui permet à ses 600 travailleurs de garder leur emploi (118).*

(116) Stedelijk verkiezingsblad Antwerpen : de Sinjoor.

(117) Nationaal verkiezingsblad.

(118) Arrondissementeel verkiezingsblad : *Confiance*. *La relance économique*.

In het tweede nummer van *Confiance* gaat het over « *L'assainissement des sites charbonniers et abandonnés* » :

- *Depuis des dizaines d'années, notre horizon est assombri par de noirs terrils et des débris de cages à molettes. Combien de fois chacun d'entre nous ne s'est-il posé la question : « Ne se trouvera-t-il personne pour nous débarrasser de ce qui reste encore de ces tristes vestiges ? Et bien si ! (...). Yves Urbain, Ministre de l'Economie Régionale a fait adopter les 18 avril et 11 novembre 1967 une législation permettant de réaliser l'assainissement des sites charbonniers abandonnés suivant une méthode expéditive, grâce à laquelle toutes les décisions sont prises dans un délai de six mois à un an.*

In datzelfde nummer gaat het over « *Les parcs industriels* ».

- *La création du zoning industriel national de Ghlin-Baudour est l'œuvre de Yves Urbain. C'est le plus grand parc industriel du Borinage. Il vient d'être prolongé jusqu'à Hautrage-Villerot. De plus, les Gouvernements à direction PSC ont encouragé l'établissement des parcs régionaux de Wasmes, Frameries et Dour-Elouges (119).*

Nummer drie van *Confiance* handelt over : *Travaux d'infrastructure dans l'arrondissement de Mons.*

- *Les ministres PSC du dernier Gouvernement ont réalisé les travaux suivants en 1966-1967, dans l'arrondissement de Mons :*

<i>autoroute de Wallonie</i>	<i>673 millions F.</i>
<i>autres routes</i>	<i>110 millions F.</i>
<i>voies hydrauliques</i>	<i>410 millions F.</i>

Mille cent nonante-quatre millions de francs. Voilà ce que des ministres PSC ont fait au cours des deux dernières années ! (120).

In hetzelfde nummer krijgt een foto van een in aanbouw zijnde fabriek volgend onderschrift :

- *Voici l'usine Bell Telephone dont les socialistes disent qu'elle est installée en Flandre. Vous la voyez construite à Wasmes (...); avant d'être complètement terminée elle a déjà reçu une commande de 567 millions ! (121).*

(119) Arrondissementeel verkiezingsblad : *Confiance*. Ces sacrés farceurs.

(120) Arrondissementeel verkiezingsblad : *Confiance* nr 3. Je dis non aux sirènes.

(121) Arrondissementeel verkiezingsblad : *Confiance* nr 3. Je dis non aux sirènes.

In het vierde en laatste nummer van *Confiance* gaat het naast de toekomst van de jeugd over de *Poles de croissance économique déterminés par le ministre Urbain*.

— *Le nouveau Borinage se développera grâce à l'apport de nouvelles entreprises autour de 4 pôles industriels spécialisés :*

1. *L'industrie chimique à Hautrage-Tertre (...). La SEFI (850 emplois — 1 milliard d'investissements) s'y établira bientôt.*

2. *L'industrie manufacturière dans le zoning national de Ghlin-Baudour (...). Des négociations sont sur le point d'aboutir avec deux autres entreprises qui apportent plus d'un milliard d'investissements pour plus de 1.000 emplois.*

3. *L'industrie des ciments et craies, concentrée à Obourg et Harmègnies. Des industries de produits finis utilisant la matière sont recherchées.*

4. *Les industries légères (...). Les expansions de Bell Telephone et ATEA sont en cours (122).*

Ook de PVV antwoordt langs haar propaganda op de aantijgingen van de oppositie :

— *Het is onbetwistbaar dat de Minister van Economische Zaken een zeer actieve expansiepolitiek heeft gevoerd, en even kordaat de strijd aanbond met de inflatietendens die onder de vorige regering bestond en die de verhoging van de levensduurte veroorzaakte. De resultaten zijn goed. Oordeel zelf: de wet Van Offelen van 14 juli 1966. Deze wet werd goedgekeurd minder dan vier maanden nadat wij tot de regering toetraden. Het betreft een wet voor hulpverlening aan de gewesten die in moeilijkheden verkeren of dit onvoldoende ontwikkeld zijn.*

Wat de socialisten ook mogen beweren, de resultaten zijn er. Gij kunt ze zelf beoordelen :

1966 — 17.208 miljard nieuwe investeringen,

1967 — 26.500 miljard nieuwe investeringen,

1966 — 14.000 nieuwe arbeidsplaatsen,

1967 — 17.000 nieuwe arbeidsplaatsen.

Niettemin is de PVV van oordeel dat deze wet nog onvoldoende is. Om die reden heeft zij een wetsvoorstel neergelegd dat er toe strekt de investeringen in de minder begunstigde gewesten nog beter te bevorderen.

In deze optiek moeten alle streken van het land, die een zelfde graad van economische en sociale moeilijkheden kennen op gelijke voet worden geplaatst. De omvang van de toegekende voordelen moet bepaald worden door de werkelijke bijdrage die de onderneming voor de streekeconomie zal verzekeren.

De PVV onderschrijft het beginsel van de selektiviteit in de hulp aan de streken die moeilijkheden kennen, waar deze zich ook mogen bevinden. Voor Vlaanderen denken wij in de eerste plaats aan Limburg, aan de Westhoek, aan de Zuiderkempen en aan sommige textielgebieden (...). De regering heeft dus op grote schaal de strijd tegen de werkloosheid aangebonden. De CVP heeft belet dat deze taak tot een goed einde zou gebracht worden (123).

E. Belastingen, prijzen, levensduurte.

De kans was te mooi dan dat men ook in deze verkiezingskampagne niet verder zou borduren op de stijging van de belastingen, stijging van de prijzen, de stijging van de levensduurte. De PVV had tijdens de verkiezingskampagne voor 23 mei 1965 als uittreedende oppositiepartij, propagandistisch dit strijdpunt sterkt uitgesponnen. De oppositiepartijen hebben haar en de CVP als regeringspartner, in maart 1968, alhoewel niet in dezelfde sterke en omvangrijke mate als bij vorige verkiezingen, toch met dezelfde munt terug betaald.

De BSP had reeds voor de verkiezingen in het zicht waren, haar affiches over de « PVV-CVP rekening : + taksen, + taksen, + taksen » uitgeplakt. Deze affiches werden ook in de campagne zelf nog aangewend (124).

— « Wij deden het prima-uitstekend-schitterend (zegt CVP-PVV). Iedereen is tevreden, iedereen, iedereen ». Uitgenomen : de rijks-wacht, de treinreizigers, de werklozen, de roker, de TV-kijker, de huismoeders, de zieken, de bejaarden. Stop ermee. Slechts één oplossing. Stem BSP (125).

— En 4 vérités le bilan PSC-PLP :

- 10 milliards d'impôts nouveaux,
- 200.000 chômeurs,

(123) Pocketboek : PVV-Perspektief, blz. 23-25.

(124) Nationale affiche en foto's van deze affiche in de trakts.

(125) Arrondissementele folder (Kortrijk). Deze folder werd om zijn pittige vormgeving door alle andere arrondissementele federaties van West-Vlaanderen overgenomen.

- *augmentation des prix,*
- *la Wallonie en déclin* (126).

De BSP federatie van Antwerpen trekt ook zwaar ten aanval met dit strijdpunt :

- *De zwarte lei van PVV-CVP of het verschil tussen beloften en werkelijkheid. Staatsuitgaven 40 miljard hoger. Acht miljard nieuwe belastingen. Steeds duurder leven* (127).
- *Vrouwen, gij zijt de grootste bedrogenen van de PVV en van de regering Vanden Boeynants, want de immer stijgende levensduurte verminderde uw koopkracht (...). « Geen prijsstijgingen » zegde de regering. Dit kwam er van haar beloften terecht: brood en beschuit + 15 % ; kaas, rijst, jam, bier + 11 % ; zalm + 12 % ; vlees + 6 % ; mineraal water + 10 % ; sigaretten + 22 % ; telefoon + 33 % ; spoorwegen + 37 % ; haarkapper, bioscoop + 10 % ; post + 25 tot 50 %* (128).

De *Volksunie* heeft voor de verkiezingskampagne in het zicht was ook meegewerkt om van de belastingsverhoging en prijsstijgingen een strijdpunt te maken.

In een speciale propagandafolder van januari 1968 heet het :

- Hemel en aarde beloven, maar onze centen roven.
« Geen belastingsverhogingen en geen prijsstijgingen. » Dit was, in een paar woorden gezegd, het hele verkiezingsprogramma van de PVV in 1965. Een aantal kiezers heeft in deze beloften geloofd en de PVV kwam versterkt uit de verkiezingen. Haar sukses heeft haar echter uiteindelijk verplicht, deel te nemen aan een regering en te bewijzen, dat ze haar woorden in daden kon omzetten. En daarbij is eens te meer gebleken hoe schaamteloos de kiezers gefopt werden. Dat is trouwens niet nieuw : vroeger reeds hadden de liberalen een verkiezingsoverwinning behaald door te beloven, de belastingen met 25 % te verminderen. Ook toen verminderden de belastingen niet, maar verhoogden ze.
Wat doen ze nu ! Onder de huidige CVP-PVV-regering kwamen er alleen al in het voorbije jaar 1967 acht miljard nieuwe belastingen en tariefverhogingen bij. Ziehier de belangrijkste :

(126) Verschillende arrondissementele verkiezingstrakts in Doornik.

(127) Arrondissementeel verkiezingsblad Antwerpen : Onze kandidaten.

(128) Arrondissementeel verkiezingsblad Antwerpen : De socialisten helpen Antwerpen groot maken.

Sigaretten : de meest bekende verhoging is wellicht die van de sigaretten met 3 frank het pakje, wat 1 miljard 300 miljoen in de staatskas bracht.

Telefoon : door de verhoging der telefoontarieven werden 490 miljoen uit onze zak gehaald. De PVV-CVP-regering heeft daarenboven een eigen « uitvinding » toegepast : het taxeren van de telefoonrekeningen.

Trein : de treintarieven verhoogden liefst twee maal. Op 1 januari 1967 bracht dit de staat 408 miljoen op, bij de tweede verhoging 375 miljoen.

Er is een hele jaarkalender samen te stellen alleen al met de tariefverhogingen en nieuwe belastingen die de CVP-PVV-regering, ondanks alle andersluidende beloften, heeft toegepast.

1 januari 1967 : waterwegtol, 120 miljoen ; taks op rijbewijzen, 350 miljoen ; verhogingen van spoortarieven, 408 miljoen.

1 februari 1967 : verhoging telefoontarieven, 490 miljoen ; herstrukturieren van de telefoon, 745 miljoen.

Volmachtwet 31 maart 1967 (eerste fiskale trein) : afschaffing van de aftrekbaarheid der verzekering op gebouwen, 450 miljoen ; belasting op goederenoverdracht, 1.500 miljard ; verhoging weelde-taks (ook op radio, TV, fotografie, verlichting en WC-papier !), 500 miljoen.

Tweede en derde fiskale trein : verhoging sigarettentaks, 1.300 miljard ; bijkomende deciemmen voor bepaalde inkomsten, 700 miljoen.

1 september 1967 : nieuwe verhoging spoorwegtarieven, 375 miljoen. Dat maakt samen bijna 8 miljard. Daarbij hangt ons nog de nieuwe autosnelwegbelasting en de verhoging van de radio- en TV taks boven het hoofd.

De scherpe oppositie hiertegen heeft de regering voorlopig tot de terugtocht gedwongen. De kiezers zullen echter sterk van zich moeten afbijten om nog niet meer geplunderd te worden (129).

In de propaganda tijdens de eigenlijke verkiezingskampagne zal de Volksunie hierop nog meerdere malen terugkomen.

Het *Rassemblement Wallon* zal een enkele keer dit propaganda element gebruiken :

— « *Qu'ont fait les vieux partis au pouvoir ? Des promesses... aux réalités (...): « Pas d'impôts nouveaux » (M. Vanaudenhove).*

(129) Speciale uitgave Wij Vlaams Nationaal, januari 1968.

(130) Algemeen verkiezingsblad.

Mais... en 1966 et 1967 les contribuables belges ont payé 26 milliards de charges fiscales nouvelles » (130).

Op de verwijten van de oppositie in verband met de stijging van de belastingen, de prijsstijgingen, de stijging van de levensduurte heeft de CVP omzeggens niets geantwoord. De PVV was het zichzelf en het kiezerskorps zeker wel verplicht hierop een poging tot antwoord te geven. Tegenover de belastingsverhoging stelt zij haar beleid van « gezonde financiën ».

— *De toestand van de openbare financiën bepaalt de basisvoorwaarden van de expansiemogelijkheden van onze economie en van de sociale vooruitgang. Het is dan ook niet meer dan normaal dat de PVV aan de financiële problemen de eerste plaats toekent in haar programma (...).*

De regering had er zich toe verbonden de gezondmaking van de openbare financiën te verwezenlijken binnen een tijdspanne van drie jaar. Het essentiële werd volbracht.

- *Begrotingen van 1967 en 1968 ; in evenwicht.*
- *Verhoging van de Staatsuitgaven : 23 % in 1965 onder CVP-BSP regering ; 10 % in 1967 onder een regering met PVV-deelname ; 9 % in 1968.*
- *Bijkredieten voor 1966 en 1967 : 2 % van de begroting, hetzij de laagste sinds de oorlog.*
- *Werkingsuitgaven van de Staat voor 1967 en 1968 : geblokkeerd op het peil van 1966.*
- *Kredieten voor 1967 : 235 miljard oorspronkelijk voorzien, maar zij werden teruggebracht tot 220 miljard.*
- *Kredieten voor 1968 : 254 miljard werden oorspronkelijk voorzien, maar zij werden teruggebracht tot 240,6 miljard.*

Het is dus onbetwistbaar dat een zeer ernstige inspanning voor de gezondmaking van de openbare financiën werd geleverd.

Sinds de PVV aan de regering deelneemt voeren de Heren Willy De Clercq en Henrion een gezonde begrotings- en financiële politiek. De gezondmaking van de openbare financiën moet worden voortgezet. Men moet er in lukken het aangroeipercentage van de Staatsuitgaven terug te brengen tot het peil van de groei van het nationaal inkomen, dat wil zeggen 7 %. Het resultaat is dus in het zicht vermits men voor 1968 reeds tot 9 % was gedaald (...).

Door gezondmaking van de openbare financiën waarborgt de PVV de stabiliteit van de munt en van de koopkracht, dat wil zeggen de levensstandaard van alle Belgen (...).

In dit kader van de bijzondere machten, die aan de regering toegekend werden, heeft deze laatste 136 besluitwetten uitgevaardigd en 4,5 miljard besparingen verwezenlijkt wat ongeveer twee jaar normaal parlementair werk vertegenwoordigt (131).

Naast het beleid van evenwicht van de openbare financiën stelt de PVV de politiek voor een rechtvaardige fiskaliteit die de regering reeds gevoerd heeft in het licht.

- *De regering heeft gelijktijdig met haar gezondmakingswerk een ganse reeks verwezenlijkingen tot stand gebracht op fiscaal gebied: de vrijstelling van het kadastraal inkomen voor de globale belasting werd verhoogd van 20.000 tot 30.000 frank; de vrijstelling voor de opbrengst uit spaargelden werd verhoogd van 1.500 tot 5.000 frank per jaar; de roerende voorheffing werd ééngemaakt aan 20 % in stede van de twee voorheffingen van ieder 13 % die wij tevoren kenden; de jaarlijkse belastingaangifte werd afgeschaft voor zekere categorieën van loon- en weddetrekkenden en zij werd vergemakkelijkt voor de zelfstandigen; op het gebied van de erfenisrechten in rechte linie werd het vrijgesteld bedrag verdubbeld: de vrijgestelde schijf werd van 100.000 op 200.000 frank gebracht; het stelsel van de voorafbetaling der belastingen voor zelfstandigen werd versoepeld.*

Een goed deel van het fiscaal programma der PVV werd dus verwezenlijkt. Maar zulks volstaat niet.

De PVV behoudt al haar verbintenissen van 1965.

De PVV blijft gekant tegen de verhoging van de rechtstreekse belastingen. De kleine en middelgrote inkomens moeten beschermd worden.

Wij willen: de afschaffing van de samenvoeging der inkomsten van man en vrouw; de afschaffing van de belastingheffing op de sociale pensioenen (132).

Over de prijsstijgingen en de levensduurte zegt de PVV:

- *De verhoging van de levensduurte afremmen.*

Gans het stabilisatieprogramma zou vruchteloos zijn geweest indien de Minister van Economische Zaken, Dhr. Van Offelen zich er tegelijkertijd niet had op toegelegd de stijging van de levensduurte af te remmen.

(131) Pocketboek: PVV-Perspektief, blz. 20-21.

(132) Pocketboek: PVV-Perspektief, blz. 21-22.

Een ganse reeks maatregelen werd dus genomen om : de stabiliteit van onze munt te vrijwaren ; de koopkracht van al onze landgenoten te beschermen.

De door Minister Van Offelen geleverde inspanningen hebben resultaten opgeleverd. De cijfers bewijzen zulks :

Periode van 18 maanden die de vorming van de huidige regering voorafging : verhoging van de prijzen met 5,6 %. Periode van de eerste 18 maanden van een regering met PVV-deelname : verhoging van de prijzen met 3 %.

Maar er is meer :

De vakbonden eisten sinds vele jaren de invoering van een nieuwe index van de kleinhandelsprijzen, die een getrouwer beeld zou ophangen van het gezinsbudget. De CVP-BSP-regering heeft deze hervorming niet verwezenlijkt. Thans wordt deze nieuwe index toegepast sinds 1 januari 1968 (133).

F. Besluit.

De tijd en de middelen ontbraken om op de omvangrijke propaganda een volledige techniek van inhoudsanalyse toe te passen, zodanig dat de inhoud van de campagne met grotere precisie en met grotere nauwkeurigheid zou kunnen vastgesteld worden. Voorgaande beschrijving is een poging tot onbevooroordeelde synthese van de lektuur en percipiëring van de propaganda.

Eén enkele, en dan nog beperkte inhoudsvaststelling, hebben wij los van deze lektuur kunnen doorgevoerd. In de verkiezingsaffiches werden alle themata in hun frekwentie opgeteld. Het resultaat is weergegeven in bijgaande tabel V : *Themata in de verkiezingsaffiches*. Naargelang het formaat van de affiches werd aan het thema een wegingscoëfficiënt toegevoegd : 20 m² en 10 m² affiches kregen een wegingscoëfficiënt 2 en affiches kleiner dan 10 m² kregen een wegingscoëfficiënt 1. Er werd verder ook een weging van 4, 3, 2 en 1 toegepast, maar de uitslag hiervan verschilt in richting niet van de eerste weging die in de tabel wordt weerhouden. En wel de richting is belangrijk, niet de concrete cijferresultaten.

De taal- en gemeenschapsproblemen hebben veruit de meeste aandacht in de affiches gekregen. Zelfs in alle partijen, behoudens de Vlaamse CVP en de BSP, hebben zij de grootste frekwentie. Als tweede belangrijke strijdpuntengroep komen de sociaal-ekonomisch problemen. De grote tenor hierbij is bewust gewild de BSP alhoewel de Volksunie ook, opzettelijk,

(133) Pocketboek : PVV-Perspektief, blz. 25-26.

TABEL V

Themata in de verkiezingsaffiches

Themata	CVP	VDB	PSC	BSP	PVV	VU	FDf/ RW	KPB	Totaal
Inspraak	2	2							4
Realisatie	5	1			5	1			12
Verdediging			3				1		4
Oppositie						6			6
Tegen de afbraak					6				6
Macht						2	2		4
Dringendheid	2			1					3
Totaal politieke modaliteiten	9	3	3	1	11	9	3	0	39
Leuven			3			4			7
Brussel			4	1	3		4		12
Vernieuwd België			2	7				1	10
Eenheid België				1	9				10
Federalisme						5		4	9
Vlaanderen-Vlamingen				3		5			8
Wallonië-Walen			2	4			6		12
De franstaligen			1				1		2
Betrouwbaarheid in Vlaams opzicht						9			9
Taal- en gemeenschaps- vrede					3	4			7
Totaal taal- en gemeenschapsproblemen	0	0	12	16	15	27	11	5	86
Welvaart				2	2	6		1	11
Bestaanszekerheid				2				1	3
Tewerkstelling				10		1		4	15
Bedrijfssluifing				4		2			6
Werk in eigen streek				3		3			6
Ruimtelijke ordening						2			2
Plan				1					1
Belastingen				4					4
Duurder leven				2					2
Gelijkheid				2		4			6
Totaal sociaal-ekonomische politiek	0	0	0	30	2	18	0	6	56
Gezin				3	2				5
Kind				2	2				4
Jeugd	1			3		2			6
Onderwijs				2					2
Lente (vernieuwing)				1		1			2
Toekomst				7	2				9
Geluk				3					3
Total gezin	1	0	0	21	6	3	0	0	31

haar sociaal-ekonomische belangstelling heeft beklemtoond. De politieke modaliteiten, het hoe van de aktie, worden voornamelijk bespeeld door PVV en CVP alhoewel ook hier de Volksunie haar propagandastem laat horen. Globaal hebben de politieke modaliteiten iets grotere vermelding gekregen dan de problematiek omtrent het familieleven. Bij dit laatste thema is het evenwel niet altijd duidelijk of het om een thema gaat, dan wel om een louter symbolisch element (cf. het aantal jeugdige meisjes in de propaganda) wat volgens sommige theoretici tot het wezen van de propaganda en de publiciteit behoort (134).

Deze beperkte inhoudsanalyse bevestigt in grote lijnen de inhoud die door ons uit de veelheid van propaganda gesynthetiseerd werd. Een verder doorgedreven inhoudsanalyse zou zeker nuttig zijn, maar beperkte middelen verhinderen dit vooralsnog. Alleszins kan men aannemen dat de propaganda zeker de strijdpunten Leuven, Brussel, unitarisme of federalisme, tewerkstelling en levensduurte in meerdere of mindere mate in de verkiezingsgestalte heeft gebracht, en dit in een eigen taal, namelijk de propagandistische vertaling.

IV. PROPAGANDA VOOR KEUZEVERZAKING

Het is niet de eerste maal dat propaganda gevoerd wordt om niet deel te nemen aan de verkiezingen. Een aantal parlamentsverkiezingen en tussenstijdse verkiezingen uit de periode 1918-1940 hebben dit verschijnsel in aanzienlijk grotere mate gekend dan de meest recente verkiezingen. De bedoeling van dit onderdeel is dan niet om iets nieuws in de propaganda vast te stellen, doch wel te proberen de mate van deze propaganda in 1968 af te lijnen. De keuzeverzaking — en met haar de propaganda die er voor gevoerd wordt — is een betekenisvolle aanduiding voor de legitimatie en legitimitieit van het belgisch politiek systeem.

De propaganda voor de keuzeverzaking was zeker aanwezig in de campagne 1968, maar duidelijk in zeer beperkte omvang. De meest fundamentele en interessante houding is deze die de Vlaamse Democraten verspreiden :

- *Op grond van de analyse van de toestand en van de zekerheid dat een diepere crisis van het regiem onafwendbaar is, beschouwen wij de verkiezingen van 31 maart als een episode zonder wezenlijk belang. Onze eerste taak is thans te werken aan het tot stand*

(134) Zie bijv. DOMENACH J.M., *La propagande politique*, Parijs, 1962, 127 blz.

komen van een radikale, revolutionaire linkerzijde (...). Wij menen dan ook dat bij deze verkiezingen slechts één houding zin heeft : de bewuste, kritisch-gemotiveerde blanco- of ongeldige stem (135).

Verder is er de eerder klassiek keuzeverzakingspropoganda die l'Allemand, burgemeester van Hyon, gebruikt heeft. Het feit dat deze postinwerpsels gesteld zijn als uitgaande van de *burgemeester* is hierbij toch wel specifiek.

— *Il faut donc s'abstenir de voter pour tous ces farceurs (PLP, PSC, PSB) (...). Si ce mouvement d'abstention est massif, on peut l'interpréter comme un moyen d'exprimer un mécontentement général à l'égard de nos dirigeants (136).*

De Waalse kommunisten (strekking Peking) ijverden ook wel eens voor de keuzeverzaking, naast het opvorderen van een stem voor hun partij (137).

Het gaat hier niet om bijzonder sterke groepen of figuren. De Vlaamse Demokraten behaalden in 1965, 7.983 stemmen en l'Allemand met een lijst Parti Social Indépendant 4.417 stemmen. Een brede betekenis mag men deze propaganda niet toekennen, als was het maar omwille van zijn beperkte streekverspreiding (138).

V. DE PROPAGANDA VAN DE KANDIDATEN

Bij de verkiezingskampagne van 1965 werd vastgesteld dat, zo de persoonlijke propaganda geen typische nieuwigheid voor deze verkiezingen was, de campagne alleszins gekenmerkt werd door een aanzienlijke uitbreiding van de verpersoonlijking van de verkiezingsstrijd (139). Als indicator hadden wij toen de persoonlijke propaganda-affiches genomen, ongeacht het formaat van deze. Voor 1968 was het, gezien de overvloed van kleine personenaffiches en de beperkte middelen van onderzoek, onmogelijk volledige informatie betreffende deze indicator te krijgen. De indicator voor 1968 in zover hij stoelt op persoonlijke propaganda-affiches

(135) *Richting*, tweede jaargang, nr 8, blz. 1.

(136) Verkiezingstrakt : Un nouveau message du bourgmestre de Hyon, blz. 3.

(137) Muurschilderingen in Charleroi, niet in postinwerpsels.

(138) Het duidelijkst zou het effect zichtbaar moeten zijn in het arrondissement Bergen. Het aantal blanco en ongeldige stemmen in dit arrondissement tot het welk l'Allemand zich richt, is opgelopen van 8.573 in 1965 tot 8.730. Waarmee natuurlijk nog niet een oorzakelijk verband aangegeven, laat staan bewezen is.

(139) DEWACHTER W., a.w. blz. 120-125.

is beperkt tot de 10 m² en de 20 m² affiches. Volgens deze selectie komt men voor de campagne van 1968 tot de personifikatie die is aangegeven in tabel VI: *Personenaffiches 1968*. Weze even herhaald dat

TABEL VI
Personenaffiches 1968*

Kiesarrondissement	Kandidaten	Formaat		PARTIJ		
		20 m ²	10 m ²	CVP VDB PSC	BSP	PVV
Diksmuide - Oostende - Veurne	Piers	×		×		
	Friederichs	×				×
Gent - Eeklo	De Clercq W.		×			×
	De Weert		×			×
Mechelen	Van der Poorten		×			×
	De Vlies	×	×	×		
Leuven	Vanaudenhove	×	×			×
	Cudell	×			×	
Brussel	Simonet	×			×	
	Persoons	×	×	×		
	Vanden Boeynants			×		
	(2 affiches)		×	×		
	Cattoir		×			×
	Corbeau		×			×
	De Grauw		×			×
	Delforge	×				×
	Demuyter		×			×
	De Winter	×	×			×
	Gillet	×				×
	Hougardy		×			×
	Mundeleer		×			×
	Snyers					×
	d'Attenhoven	×	×			×
Van Offelen	×				×	
Aat - Doornik - Moeskroen	Descamps		×			×
	Picron		×			×
Namen	Ledoux		×			×
	Materne	×				×
	Poswick		×			×
	Toussaint		×			×
Totaal	28	12	21	4	2	22

* Enkel voor de parlementsverkiezingen.

deze tabel niet zegt dat er geen kleine affiches waren, integendeeld het krioelde van kleine affiches, maar dat deze tabel ze enkel *niet* registreert.

Twee hoofdkenmerken springen duidelijk naar voor uit deze tabel: het overwicht in de ruimtelijke spreiding van het kiesarrondissement Brussel en anderzijds het overwicht van de PVV onder de partijen.

In totaal werden 16 van de 30 kiesarrondissementen (voor de Kamerverkiezingen) grondig onderzocht. En met de arrondissementen Brugge, Diksmuide-Oostende-Veurne, Gent-Eeklo, Aalst, Dendermonde, Sint-Niklaas, Antwerpen, Mechelen, Hasselt, Leuven, Brussel, Aat-Doornik-Moeskroen, Charleroi, Namen, Hoei-Borgworm en Luik heeft men zeker de belangrijkste arrondissementen uitgekozen (140). Meer dan de helft van de kandidaten die grote affiches hebben uitgehangen, situeren zich in het kiesarrondissement Brussel en meer bepaald nog in de brusselse agglomeratie. Wat dit aan keuzegedraging repercuteert moge blijken uit het volgende. Het kiesarrondissement Brussel zal wel in aanzienlijke mate per voorkeurstem kiezen, doch de mate van voorkeurstem die Brussel haalt, wordt ook nog door andere arrondissementen bereikt, en soms zelfs overtroffen (141).

Tweede kenmerk dat uit de tabel spreekt, is het grote overwicht van PVV-kandidaatsaffiches. Naast 4 CVP/VDB/PSC kandidaten met grote affiches en 2 socialistische, zijn er 22 PVV kandidaten die 10 m² of 20 m² affiches gebruiken voor hun persoonlijke propaganda. Buiten het kiesarrondissement Brussel zijn er slechts 2 kandidaten uit een andere partij: de CVPers De Vlies en Piers, wijl er 11 PVV-kandidaatsaffiches zijn. In het kiesarrondissement Brussel zijn benevens de socialisten Simonet en Cudell, benevens Vanden Boeynants en de PSC'er Persoons alle andere kandidaten met grote affiches PVV'ers. Nochtans bekomt de PVV verhoudingsgewijze niet meer voorkeurstemmen dan de CVP.

De registratiewijze die tot nu toe gebruikt werd moet evenwel genuanceerd worden, en dit op de eerste plaats door de omvang van de persoonlijke affiche-kampagne enigermate in te bouwen.

Het is niet mogelijk geweest — steeds gezien de beperkte middelen — volledig de omvang van persoonlijke affiche-kampagne vast te stellen, zelfs niet in één groot arrondissement, laat staan in gans het land. Voor de brusselse agglomeratie kan toch enig idee van de onderlinge verhouding van de verschillende campagnes gegeven worden aan de hand van een telling langs heen 65 km stratendoorkruising in de brusselse agglomeratie (142). Het absoluut aantal getelde grote affiches wordt aangegeven in *tabel VII: Frekwentie van grote kandidaatsaffiches in de brusselse agglomeratie*. Mogelijk dat in deze cijfers nog enige vertekening voorkomt door

(140) Verder is het zo dat nog vijf andere kiesarrondissementen: Kortrijk, Roeselare-Tielt, Turnhout, Maaseik-Tongeren en Nijvel vluchtig werden onderzocht, zonder grote kandidaatsaffiches vast te stellen.

(141) DEWACHTER W., *Atlas van de parlementsverkiezingen van 31 maart 1968*, Antwerpen, 1969, kartogram 11.

(142) Volgende gemeenten werden onderzocht: Anderlecht, Brussel, Evere, Schaarbeek, Sint-Gillis en Sint-Pieters-Woluwe (op zaterdag 23 maart 1968).

de vaststelling van de onderzoeksroutte alhoewel hierbij naar representativiteit gestreeft werd.

Voor Brussel moet het overwicht van PVV-kandidaatsaffiches toch wel aanzienlijk gerelativeerd worden op basis van deze cijfers. Bijna de helft van de persoonlijke affiches werden rond Vanden Boeynants verspreid en ongeveer de andere helft gaat naar Van Offelen, Simonet en de gezamenlijke affiche Corbeau-Cattoir. Het overige is echt niet zo omvangrijk. Aangestipt moet worden dat de affiches met Vanaudenhove : « Mon parti ? C'est mon pays » en « Geen verscheurd maar een vernieuwd België » niet

TABEL VII

Frekwentie van grote kandidaatsaffiches in de brusselse agglomeratie

K A N D I D A A T	Aantal 20 m ²
Vanden Boeynants	94
Van Offelen	42
Simonet	25
Corbeau-Cattoir	23
Snyers d'Attenhoven	12
De Grauw	5
Hougardy	5
Delforge	4
Demuyter	3
De Winter	3
Cudell	2
Anderen	1
Totaal	221

in de telling werden betrokken. De frekwentie relativeert toch wel het eerste beeld van de persoonlijke campagne. De onderzoekstechnische moeilijkheid is evenwel betrouwbare en zo volledig mogelijke cijfers te bekomen over de werkelijk aangeplakte affiches.

Hoe sterk beperkt onderzoeksmatig ook, toch is het interessant even een vergelijking met 1965 te wagen : zie tabel VIII : *Grote persoonlijke propaganda-affiches in 1965*. Op te merken valt dat voor 1965 wel dezelfde arrondissementen onderzocht werden als in 1968.

Vergeleken met 1965 lijkt er een toename van de persoonlijke campagne, althans gemeten naar de 20 m² en 10 m² affiches : meer kandidaten-affiches in het arrondissement Brussel, maar ook arrondissementen die voor het eerst kandidatenaffiches krijgen. Opmerkelijk is tevens dat de kandidaten met affiches ook in 1965 overwegend PVV-kandidaten zijn : behoudens een affiche met P.H. Spaak en twee eigen affiches van Vanden Boeynants zijn alle andere afkomstig van PVV-kandidaten. (De cijfers

voor 1965 zijn, zoals gezegd, niet naar frekwentie gewogen.) In tegenstelling tot 1958-1961 toen de Eyskens-, Lefèvre-, Harmel-affiches bij de volgende parlementsverkiezingen niet meer hernomen werden, hebben alle kandidaten die in 1965 persoonlijke affiches hadden ook in 1965 opnieuw persoonlijke affiches aangeplakt (143).

TABEL VIII

Grote persoonlijke propaganda-affiches in 1965

Kiesarrondissement	Kandidaten	Formaat		Partij		
		20 m ²	10 m ²	CVP	BSP	PVV
Mechelen	De Weert		×			×
Leuven	Vanaudenhove	×				×
Brussel	Vanden Boeynants (2 affiches)	×		×		
	Spaak	×			×	
	Cattoir		×			×
	Corbeau		×			×
	Hougardy		×			×
	Mundeleer		×			×
	Snyers					
	d'Attenhoven		×			×
Namen	Van Offelen	×				×
	Ledoux		×			×
	Toussaint		×			×
Totaal	12	5	8	1	1	10

Tijdens de crisis van het parlementair regime op het einde van de dertiger jaren, meende men dat door het afschaffen van de hoofdvakstem de « walgelijke atmosfeer van de poll » tot in de verkiezingen zou doortrokken worden.

« Was het hoofdstemvak afgeschaft en had de eigenlijke verkiezing ten doel niet alleen, zoals thans, de sterkte der partijen te meten doch ook in elke partij de rangschikking der kandidaten te bepalen, dan zou de persoonlijke strijd van man tegen man in de plaats komen te staan van den politieken strijd gedurende de heele kiesperiode, en zulks tot op den stemdag. In de plaats van erop gesteld te zijn de opleiding van het kiezerskorps te bevorderen en het programma hunner partij aan te prijzen, zouden de meeste

(143) Aangezien P.H. Spaak zich uit de politieke heeft terug getrokken is de ontstentenis van een Spaak-affiche in 1968 niet een uitzondering.

kandidaten trachten zich een voordeelige plaats te verzekeren. Welnu, het staat buiten kijf dat, uit oogpunt van de vorming der gedachte en zelfs uit oogpunt van de openbare zedelijkheid, de bestendigheid van deze persoonlijke rivaliteit een jammerlijken invloed zou hebben » (144).

Ook met de handhaving van de hoofdvakstem is men tot een uitgesproken persoonlijke propaganda gekomen. Evenwel is het niet zo dat men op dit ogenblik een scherpe strijd tussen de verschillende kandidaten van eenzelfde partij als hoofdtrek van deze personifikatie moet stellen. Veeleer lijkt deze propaganda supplementaire argumenten aan te brengen voor het stemmen voor de partij van de kandidaat ; de keuzemogelijkheid binnen de partij lijkt er groter en genuanceerder door te worden.

NASCHRIFT

Met deze beschrijving van de propagandagestalte van de verkiezingen van 1968 is nog niet alles gezegd over de betekenis van deze propaganda. Eén groot hoofdstuk blijft onbesproken, namelijk de betekenis die deze propaganda in de keuze, in de beslissing van de soevereine natie op 31 maart gehad heeft. Dit hoofdstuk is evenwel een lang en moeilijk verhaal. De omvang van de propagandakampagne van 1968 is zeker niet kleiner dan deze van 1965. Toch heeft men in 1965 een uitwendige stemmenverschuiving vastgesteld van 18,40 % en in 1968 « slechts » van 6,64 %. De beruchte J.F. Kennedy-Nixon televisie debatten van 1960 zijn zo omstandig onderzocht in de Verenigde Staten van Amerika en toch komt men niet verder inzake eenstemmige wetenschappelijke besluiten dan een sterkere motivering tot deelname (wat in België gezien de stemplicht niet als dusdanig of niet in die mate speelt) en een verschuiving binnen de democratische kiezers van anti-Kennedy tot pro-Kennedy. In België heeft men niet één tiende van de onderzoeksmogelijkheden van de Verenigde Staten (alle verhoudingen dan nog in acht genomen). Daarom is dit artikel onaf op stuk van effect van de campagne. Alleen de vertaling die de propaganda van de verkiezingsgestalte heeft gegeven, werd in het licht gesteld : voor wat en hoe « support was sought » ?

(144) Studiecentrum tot hervorming van den staat : *De hervorming van den staat*. Brussel (1937), deel I. Zie meer bepaald het standpunt van Speyer, blz. 665.

